
OTDK-DOLGOZAT

2015.

Fiatalok munkaerő-piaci helyzetének összehasonlító elemzése Nagy-Britanniában, Magyarországon és Bulgáriában, különös tekintettel a migrációs hatásokra

Labour market situation of young people and its effect on migration, comparison within the United Kingdom, Hungary and Bulgaria

Kézirat lezárása: 2013. október 20.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
Témaválasztás	1
MUNKAERŐPIAC, MUNKANÉLKÜLISÉG	3
Elméleti bevezető	3
A hosszantartó munkanélküliség veszélyei	3
Beavatkozási lehetőségek	4
Beavatkozás oktatással	4
Beavatkozási lehetőségek	6
Az EU-27 munkaerő-piaci trendjei	8
BULGÁRIA, MAGYARORSZÁG ÉS AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG MUNKAPIACI VÁLTOZÁSAI ÉS AZOK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE	9
Bulgária	9
Történeti áttekintés	9
Munkanélküliség múltja és jelene	10
Fiatal munkanélküliek helyzete Bulgáriában.....	12
Programok a munkanélküliség visszaszorítására.....	13
Magyarország	14
Munkanélküliség múltja és jelene	15
Fiatalok helyzete a munkaerőpiacon országos és regionális szinten	15
Programok a munkanélküliség visszaszorítására.....	16
Egyesült Királyság.....	17
Történeti áttekintés	18
Fiatalok helyzete a munkaerőpiacon	19
MIGRÁCIÓ	21
A migráció történeti áttekintése.....	21
Migrációs elméletek	21
A migráció és a munkanélküliség kapcsolata.....	23
Migrációt befolyásoló tényezők, azok kezelésének lehetőségei.....	23
Migráció a vizsgált országokban	25
Bulgária	25
Magyarország	27
Egyesült Királyság.....	29
KÍSÉRLET A MIGRÁCIÓS HAJLANDÓSÁG VIZSGÁLATÁRA	34
A módszer és használata.....	34
Alkalmazott mérőszámok és elméletek	35

Kultúraspecifikus tényezők	35
Gazdaság-specifikus tényezők.....	37
A módszer.....	40
Eredmények.....	44
ÖSSZEFOGLALÓ	48
IRODALOMJEGYZÉK	49

TÁBLÁZAT ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra Munkanélküliség az Európai Unióban az Eurostat adatai alapján (Forrás: Wikipedia)
 2. ábra Munkanélküliséggel leginkább sújtott kistérségek (Forrás: (Szakály, 2005))
 3. ábra Fiatalok munkanélkülisége (Forrás: guardian.co.uk)
 4. ábra A 2001-es népszámlálást megelőző év azonos időszakában külföldön élők aránya a teljes lakossághoz viszonyítva (National Statistics, 2005)
 5. ábra A HDI elemei (United Nations Development Programme, 2013)
-
1. diagram Bulgáriai munkanélküliségi ráta 25 évesnél fiatalabbakra vonatkozóan (Forrás: Google Publicdata)
 2. diagram Magyarországi munkanélküliségi ráta 25 évesnél fiatalabbakra vonatkozóan (Forrás: Google Publicdata)
 3. diagram Munkanélküliek aránya az Egyesült Királyságban a 16-64 éves korosztályban (Saját szerkesztés az ONS adatai alapján)
 4. diagram Több, mint 12 hónapja munkanélküliek aránya a munkanélküliek között a 16-64 éves korosztályban (Saját szerkesztés az ONS adatai alapján)
 5. diagram Fiatal (16-24 év) munkanélküliek aránya az Egyesült Királyságban (Forrás: The Guardian)
 6. diagram Bevándorlók számának alakulása (2007-2012) (Saját szerkesztés az NSI.bg adatai alapján)
 7. diagram Emigránsok számának alakulása (2007-2012) (Saját szerkesztés az NSI.bg adatai alapján)
 8. diagram A migráció alakulása (2007-2012) (Saját szerkesztés az NSI.bg adatai alapján)
 9. diagram A migráns külföldi állampolgárok száma a főbb küldő országok szerint (1995-2008) (Hárs, Migráció és munkaerőpiac Magyarországon - Tények, okok, lehetőségek, 2012)
 10. diagram Külföldi népesség a teljes népesség százalékában (Hárs, Migráció és munkaerőpiac Magyarországon - Tények, okok, lehetőségek, 2012)
 11. diagram Nemzetközi migráció 1975-2004 között (National Statistics, 2005)
 12. diagram Brit állampolgárok nemzetközi migrációja 2003-ban (National Statistics, 2005)

13. diagram Tartózkodási engedélyekre és állandó letelepedési engedélyekre vonatkozó döntések (2006-2008) (Saját szerkesztés ONS adatai alapján)

1. táblázat (Forrás: Eurostat, saját szerkesztés)

2. táblázat Migrációs döntéseket befolyásoló tényezők (Martin, 2003)

3. táblázat Előrevetített népességváltozás 2004-2031 között (National Statistics, 2005)

4. táblázat Korlátozások és kedvezmények (saját szerkesztés)

BEVEZETÉS

Rezümé

Mivel napjainkban az Európai Unió tagállamai közül is számos ország küzd az óriásira nőtt munkanélküliséggel valamint (részben) ennek következményeként egyes országokban az elvándorlással ill. bevándorlással, így fontosnak tartottuk e tématerületek mélyebb vizsgálatát.

A dolgozat első részében a témaválasztás személyes indíttatása mellett az elméleti háttér bemutatására, a dolgozatban használt főbb definíciók ismertetésére kerül sor. Itt történik meg a kitűzött célok ismertetése is.

A második nagy egységben a munkaerőpiac általános helyzetével kívánunk foglalkozni, mely magában foglalja az EU-27 munkaerő-piaci trendjeit a teljes lakosságra vetítve. Ebben a részben történik a válság előtti évektől napjainkig mutakozó változás időbeli lefolyásának vizsgálata, a tendenciák okainak felderítése, hangsúlyosan a fiatal munkavállalókat vizsgálva a meglévő statisztikai adatok alapján. Részletesen foglalkozunk a címben is említett országok helyzetével. Fontosnak tartjuk ismertetni, hogy a fiatal pályakezdők milyen kihívásokkal, lehetőségekkel és nehézségekkel néznek szembe országonként, valamint ezen elhelyezkedést befolyásoló tényezők milyen mértékben változtak meg a válság hatására.

Fontosnak tartjuk bemutatni, hogy mely országok milyen módon próbálják meg kezelni a munkanélküliséget és a migrációt, ezekre milyen programokat szolgáltatnak.

A harmadik fejezetben kifejezetten a migrációra és hatásaira próbálunk koncentrálni. Ismertetésre kerülnek a migrációt befolyásoló tényezők (gazdasági és személyes indíttatásúak egyaránt) és azok kapcsolati mechanizmusa, segédanyagokkal való illusztrálása. Továbbá kísérletet teszünk jövőbeni trendek meghatározására.

A dolgozat utolsó részében az eddig elért eredményeinket ismertetjük.

Témaválasztás indoklása

A 2008. évi gazdasági válság hatására a munkaerő-piaci helyzet jelentősen megváltozott, a munkanélküliség nőtt egész Európában, különös tekintettel a periférikus térségekre. Mivel az országok gazdasági teljesítőképességét jelentős mértékben befolyásolja hosszútávon a munkanélküliek aránya – ezen belül is különös tekintettel a fiatalokra, így fontosnak

tartottuk e terület vizsgálatát, az összehasonlítás alapján felderíthető főbb problémák definiálását.

Dolgozatunkban a Kelet-, Közép-Európát sújtó fiatal munkaerő elvándorlásának várható következményeinek felderítését és visszaszorítására irányuló intézkedések ismertetését tűztük ki célul. Azért, hogy teljesebb képet kapjunk a munkanélküliek helyzetéről, nem csupán a 2008 és az azt követő időszak vizsgálata fontos, hanem az azt megelőző éveké is. Továbbá fontosnak tartottuk, hogy az elmúlt időszakra jelentős hatást gyakorló politikai döntések és gazdasági események ismertetése mellett a nemzetekre jellemző sajátosságokat is bemutassuk, melyek bár korántsem gyakorolnak akkora hatást, figyelmen kívül hagyásuk eldöntheti egy munkanélküliséget csökkentő program végső kimenetelét.

A felvetett kérdés, melyet a továbbiakban szeretnénk megválaszolni: Milyen összefüggések mutatkoznak a gazdaságpolitika alkalmazott módszerei és a munkanélküliség arányának változása között hosszútávon, valamint, hogy a migráció milyen következményekkel jár? Továbbá dolgozatunk részét képezi egy részben saját módszer kidolgozása, mely a migráció nagyságának összehasonlítására szolgál országok között.

A dolgozat elkészítésében mindezek mellett személyes indíttatás is szerepet játszik. Azon túl, hogy mi magunk is a fiatal felnőttek táborát gyarapítjuk és hamarosan nekünk is szembe kell néznünk a hosszútávra szóló álláskereséssel, az országok választásánál jelentős szerepet játszott, hogy mindháromban hosszabb időt töltöttünk el, kisebb tapasztalatot szereztünk a munkakeresésben is. A migráció mibenléte, indíttatása már korábban is megfogalmazódott bennünk, részben azért is, mivel Európai Unió révén a határok számunkra is eltűntek, álláskeresésnél már nem feltétlenül csak egy városban, régióban vagy országban gondolkodunk, sokkal inkább egy egységes Európában.

Ennek megfelelően dolgozatunk tartalmaz majd a szigorú statisztikai adatok mellett saját tapasztalatokat is mind a munkaerőpiac mind a migráció kapcsán.

MUNKAERŐPIAC, MUNKANÉLKÜLISÉG

Elméleti bevezető

A munkaerőpiac általános helyzete értelmezhető a gazdaság működőképességének, annak indikátorainak összegzéseként. Amennyiben a gazdaság megfelelően működik, úgy a munkanélküliségi ráta alacsony, az aktivitási ráta pedig magas. Ha ezek valamelyike nem teljesül kielégítő mértékben, akkor annak okait a hátérben kell keresni. Bizonyos „látszatintézkedésekkel” ideig-óráig ugyan elfedhetők a problémák, hosszú távon azonban mindenképp szükséges azok gyökereinek felderítése, korrigálások véghez vitele.

Mivel a munkanélküliséget az Európai Unió az egyik legsúlyosabb szociális és gazdasági problémaként értékeli, ezért kiemelt szerephez jut a munkaerőpiac problémáinak kezelése. (Európai Bizottság, 1998)

A hosszantartó munkanélküliség veszélyei

A munkanélküliség kapcsán fontos megemlíteni annak rövid és hosszú távú következményeit is. A következőkben felsorolt veszélyekből kitűnik, hogy nem elegendő rövidtávon gondolkodni annak megoldásakor, mivel a felületi kezelés hosszútávon akár több kárt is okozhat, mint hasznot. Ezért is fontos kormányokon átívelő programot kidolgozni ennek megoldására.

- A hosszantartó munkanélküliség megnehezíti az inaktivitási arány csökkentését.
- Akik sokáig nem találnak munkát, könnyen arra az elhatározásra juthatnak, hogy végleg elhagyják a munkaerőpiacot.
- A fekete és szürkegazdaság erősödésének veszélyei megjelennek.
- A költségvetésre nézve kettős negatív hatással van: a munkanélküli támogatások folyósítása jelentős kiadásokat okoz, valamint az elmaradt adóbevétel is számottevő.

Fiatalok esetében azonban egyéb tényezőkkel is számolni kell (AVECO, 2012):

- A későbbi életük során nagyobb valószínűséggel fognak támaszkodni a társadalom jóléti rendszerére: A University of Bristol kutatása alapján a fiatalon (16-24 év közöttiek; tanulmányaikat folytatók nem tartoznak ide) munkanélküliként töltött év a 26-29 éves korosztálynál extra két hónap távolmaradást jelent a munkától különböző okok miatt az Egyesült Királyságban.
- A későbbiekben nagyobb valószínűséggel fognak kevesebb fizetést kapni, mint hasonló képésben részt vevő és háttérrel rendelkező társaik. A fentebb említett

kutatás szintén kiemeli, hogy a fiatalon elszenvedett munkanélküliség a 30-34 éves korosztályban férfiak esetében várhatóan 8%-al, nők esetében 6%-al fog alacsonyabb béreket eredményezni.

- A szellemi és fizikai egészségüket is szintén hátrányosan érinti. Több tanulmány szerint a stressz, az önbecsülés hiánya és tehetetlenség érzése ennek okozója, mely a későbbiekben nagyobb valószínűséggel vezet a stresszhez kapcsolódó megbetegedésekhez (pl. szívroham).
- Nagyobb valószínűséggel keverednek közösségellenes tevékenységekbe. Szorosabb összefüggés mutatkozik a fiatalkori munkanélküliség és a bűnözés mértéke közt, mint a bűnözés mértéke és az idősebb korosztályból kikerült munkanélküliek aránya közt.

A negatív hatások egymást csak erősítik. Amennyiben egy fiatal nem tud elhelyezkedni, úgy nemcsak az évi adóbevételtől, munkanélküli támogatástól és egyéb szociális juttatások összegétől esik el az állam, de mivel nagyobb valószínűséggel hosszabb távon is rosszabb körülményekkel kell szembenéznie (alacsonyabb fizetés → rosszabb életkörülmények → mentális és fizikai problémák → szociális ellátórendszert és a közösséget terheli). Ebből is látható, hogy bár a munkanélküliség értelmezhető, mint jelzője a gazdaság sikerességének / sikertelenségének, ez nem pusztán egy mérőszám, mivel annak hatásai visszagyűrűznek a gazdaságba és hatványozottan fejtik ki hatásukat.

Beavatkozási lehetőségek

Beavatkozás oktatással

Az alábbiakban szeretnénk ismertetni nagyvonalakban az Egyesült Királyságban a Department for Business Innovation & Skills által ismertetett lehetőségeket, mely az alacsony képzettségű vagy képzettség nélküli fiatalok könnyebb és nagyobb számú munkába állását hivatott elősegíteni. (Wilson, 2013)

A tanulmány öt tényezőt különít el, melyek teljesülése esetén várhatóan a legsikeresebb lesz a beavatkozás.

1. Jogosultság meghatározása: a programokban azok vehessenek részt, akik arra tényleg rászorulnak (alacsony képzettségűek, munkatapasztalattal nem rendelkezők). Elsősorban azokat kell célozni, akik legalább 3-6 hónapja nem tanulnak vagy dolgoznak. Az életkort illetően a 20 év felettiek jobban profitálnak a programból, mint az ettől fiatalabbak.

2. Kisebb léptékű programok: a képzési programoknak viszonylag kisméretűeknek kell lennie, azoknak el kell távolodniuk a nagyméretű képzési programoktól. A programokat helyileg kell megtervezni és végrehajtani. Fontos, hogy az adott program csak korlátozott időt emésszen fel, mivel annak is megvannak a veszélyei, ha hosszan elnyúlik.
3. Munkatapasztalatra és a munka világába történő átmenetre való fókuszálás: ahol lehetséges, ott a program keretében a képzésnek, a munkatapasztalat szerzésének, a munkáltatókkal való kapcsolatfelvételnek és munkakeresésnek egy kombinált lehetőségét kell biztosítani, melynek nagyobb valószínűséggel van pozitív hatása. A képzésnek – amennyiben csak lehetséges – egy munkahelyen kell megvalósulnia egy osztályterem helyett. Fontos, hogy a helyi munkaerőpiac igényeit elégítse ki, a helyi munkáltatóknak a lehető legnagyobb szerepet kell játszaniuk a felkészítés megtervezésében és végrehajtásában. Azonban fontos, hogy tőlük független állami szerv állapítsa meg, hogy a képzés mennyire használható, mint ugrókő a későbbiekben. Továbbá fontos a teljesítményalapú fizetés is, hogy mindkét fél érdekelt legyen a fő cél elérésében.
4. Szélesebb korlátok alkalmazása a több különböző hátrány egyidejű megragadásához: mivel a képzettség nélkülieknek az esetek túlnyomó többségében más korlátokkal is rendelkeznek (fogyatékoság, kisebbséghez való tartozás, stb.), így ezek egyidejű megragadása fontos. A munkára való felkészítő programoknak szoros együttműködésben kell lenniük egyéb támogatási formákkal. Fontos az idejekorán történő igényfelmérés és ennek a helyi munkáltatókkal történő egyeztetése, hogy ezáltal folyamatosan biztosítva legyen a támogatás a több különleges szükséglettel rendelkező személyek számára is.
5. Összekapcsolt megközelítés a munkanélküliség helyben történő megállítására: átfogó támogatás nagyobb valószínűséggel szolgáltat pozitív eredményt, mint a csak képzésre vagy képességek elsajátítására szolgáló programok.

Végül, de nem utolsó sorban a programokat úgy kell megvalósítani, hogy azok hatása teljes mértékben értékelhető legyen. Ez egyben azt is jelenti, hogy annak hatását közép- és hosszútávon is mérni lehessen.

Beavatkozási lehetőségek

Az OECD Action Plan for Youth programja¹

A 2013-ban Párizsban megrendezett OECD tagok miniszteri szintű találkozásán (Meeting of the Council at Ministerial Level; 2013. május 29-30) a résztvevők egy akciótervet dolgoztak ki, melynek célja, hogy lehetőséget, jobb kezdetet biztosítsanak a fiataloknak a munkaerőpiacon.

Az igények jobb kezelése és a munkahelyteremtés támogatása, előmozdítása fontos tényező a munkanélküliség és alulfoglalkoztatottság leszorításában. Az, hogy a fiataloknak egy jobb kezdet legyen biztosított nem csak azért fontos, hogy a személyes jólétüket és a szociális kohéziójukat elősegítsék, hanem azért is, hogy a potenciális növekedést felgyorsítsák és a jövőbeni szociális kiadásokat korlátozzák (főleg figyelembe véve a népesség gyors előregedését). Közbeavatkozás szükséges mind azért, hogy enyhítse a fiatalokat érintő jelenlegi magas munkanélküliséget és alulfoglalkoztatást, mind azért, hogy jobb lehetőségeket biztosítsanak hosszútávon az oktatásukkal, új, a munka világában hasznos képességek kifejlesztésével, valamint a jelenlegi korlátok lebontásával. Kiemelt figyelmet szükséges fordítani a leghátrányosabb helyzetű fiatalok csoportjára (mint például alacsony képzettségűek vagy bevándorlói háttérrel rendelkezőek), akik azzal néznek szembe, hogy véglegesen kiszorulnak a munkaerőpiacról, ezáltal számos szociális problémát magukkal hozva.

A beavatkozásnak határokon átívelőnek kell lennie, hogy a munkaerőpiacot érintő korlátokat sokkal általánosabban lehessen kezelni. Az OECD Skills Strategy-vel összhangban hatékony beavatkozás szükséges az összes érintett miniszteri tárca részvételével annak biztosítására, hogy a megfelelő készségeket és képességeket sajátítsák el és ezeket a munkaerőpiacon hasznosítani tudják.

Az OCED jelentés hasonlóan más nemzetközi kezdeményezésekhez (ILO – The youth employment crisis: a call for action; EU Council – European Youth Guarantee), kiterjedt kutatásokon alapul, mely magában foglalja az oktatást, képességeket és a fiatalokat érintő foglalkoztatási politikákat.

Az OECD Action Plan for Youth kulcspontjai:

- A gyenge aggregált kereslet kezelése és a munkahelyteremtés felgyorsítása

¹ The OECD Action Plan for Youth: Giving youth a better start in the labour market (www.oecd.org, 2013)

- Megfelelő jövedelmi támogatás biztosítása a fiatal munkanélkülieknek
- Munkaerő-piaci intézkedések költséghatékony fenntartása és esetleges bővítése
- A munkaerőpiac keresleti oldal korlátainak csökkentése
- A munkáltatók körében a gyakornoki és szakmai gyakorlati programok létesítésének népszerűsítése
- Hosszú távon szükséges az oktatási rendszer megerősítése, hogy a fiatalokat felkészítse a munka világára

Ezen kulcspontok mentén történő elmozdulás várhatóan a fiatal munkanélküliek számának csökkenését vonja maga után.

„Több lehetőséget a fiataloknak”, EURES, Erasmus for Young Entrepreneurs

A „Több lehetőséget a fiataloknak” kezdeményezés fő célja, hogy visszaszorítsa a fiatalokat sújtó munkanélküliséget. A program keretein belül lehetőséget biztosítanak azon fiataloknak, akik középfokú tanulmányaik befejezése előtt kiléptek az oktatási rendszerből, hogy oda visszakerüljenek, azt befejezzék, vagy szakmát tanuljanak. A diplomával rendelkező fiatalok számára pedig lehetővé teszi az első munkatapasztalat megszerzését. Mivel a fiatalkori munkanélküliség 2011-ben 15 tagállamban is meghaladta az uniós átlagot, így a Bizottság kétoldalú találkozók szervezésével és kiküldött bizottsági munkatársakkal próbálja segíteni a kezdeményezést. A kezdeményezés előmozdításához biztosított a gyakoribb finanszírozás az Európai Szociális alapból. A fiatalok külföldi munkavállalásának ösztönzése is a program részét képezi. (Európai Bizottság, 2013)

Az Európai Unió által működtetett EURES portál fő célja, hogy az álláslehetőségekről a teljes EU lakosságát informálja, közelebb vigye egymáshoz a munkanélkülieket és a vállalkozásokat, melyek munkaerőt keresnek, mindezt határokon átívelő módon, európai szinten. A portálon az álláshirdetések mellett számos, a más országban történő munkavállaláshoz elengedhetetlen információ is megtalálható, hogy ezzel is elősegítse egy egységes munkaerőpiac létrejöttét.

Az Erasmus for Young Entrepreneurs program célja, hogy tapasztalati lehetőséget biztosítson fiatal vállalkozók számára egy csereprogram keretében. A program keretein belül a résztvevők egy másik uniós ország vállalkozójához kerülnek gyakorlat szerzésére, melyből kölcsönösen profitálnak. A gyakorlati helyet nyújtó előnyre tesz szert azáltal, hogy lehetősége nyílik új piacok megismerésére, külföldi partnerekkel való együttműködésre,

míg a fiatal vállalkozó számára tapasztalatszerzési lehetőséget biztosít. (Erasmus for Young Entrepreneurs Support Office, 2013)

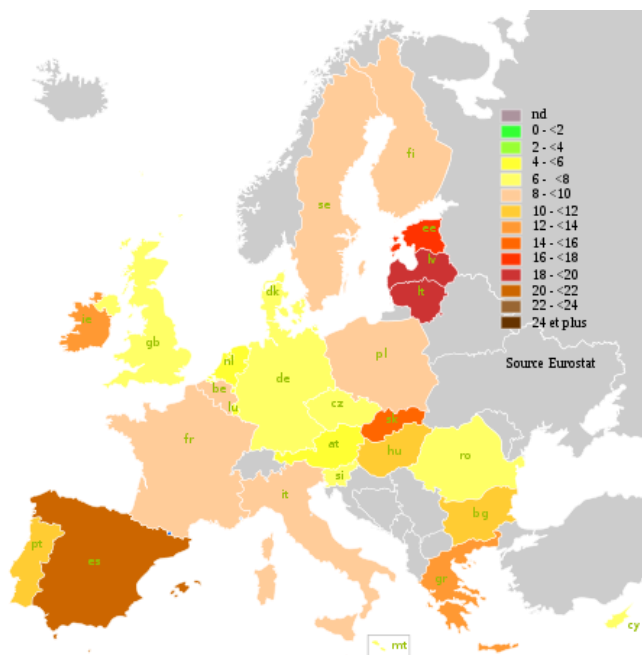
Az EU-27 munkaerő-piaci trendjei

EU-27	2001	2003	2005	2007	2009	2011
Foglalkoztatási ráta	62,5	62,7	63,4	65,3	64,5	64,3
Aktivitási ráta	68,5	68,9	69,7	70,4	70,9	71,2
Munkanélküliségi ráta	8,7	9,1	9	7,2	9	9,7

1. táblázat (Forrás: Eurostat, saját szerkesztés)

Mint az a fenti táblázatból látható, az Európai Unió teljes népességére vett munkanélküliségi ráta a 2000-es évek elejétől enyhe fluktuációt mutat. A válság előtti időszakig folyamatosan csökkent, majd mintegy 2,5 százalékponttal nőtt. A 2007-2009-es időszakot tekintve a növekedés 1,8%, a következő két éves periódusban ez mindössze 0,7%.

A teljes népességre vett aktivitási ráta folyamatosan nőtt, mely a gazdaságilag aktívak és a munkaképes korúak arányának köszönhető. Az emelkedés pozitívumként értékelendő, főleg annak függvényében, hogy a növekedés a lendületét a válság hatása sem törte meg.

A foglalkoztatottak aránya a válság kirobbanásának idejéig folyamatosan emelkedett, majd mintegy 1%-ot csökkent az azt követő időben. Ennek időbeli lefutására jellemző, hogy míg a 2007-2009-es időszakban 0,8%-os volt a csökkenés, addig az azt követő időben ez jelentősen lelassult, mindössze 0,2%-ot esett a következő két évben.

1. ábra Munkanélküliség az Európai Unióban az Eurostat adatai alapján (Forrás: Wikipedia)

A válság hatására bekövetkező első nagyobb lejtmenet a foglalkoztatási és a munkanélküliségi rátákban jelentősen köszönhető annak, hogy a kereslet visszaesése miatt a foglalkoztató vállalatok a tevékenységüket érintő erős racionalizálásra kényszerültek a túlélésük érdekében. A 2009-2011-es időszakra ezek a folyamatok nagyrészt már lezajlottak, melynek köszönhető a finomabb mértékű visszaesés.

BULGÁRIA, MAGYARORSZÁG ÉS AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG MUNKAPIACI VÁLTOZÁSAI ÉS AZOK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

Bulgária

Történeti áttekintés

Bulgária 2007-es EU csatlakozása megváltoztatta a munkaerőpiac gazdasági és szociális környezetet az országban, mely nemcsak számos új lehetőséghez és kihíváshoz vezetett, de olyan problémák is a felszínre kerültek, melyekkel a bolgár munkaerőpiacnak meg kell küzdenie. Az ország munkaerőpiacának szabályozása ennek köszönhetően változott és változik, melynek célja az európai átlag megközelítése a munkaerő-piaci paraméterek tekintetében is. A változások sora több mint 20 évvel ezelőtt, a rendszerváltozás idején kezdődött, mikor is az ország áttért tervgazdálkodásról a piacgazdaságra. A változások következő kicsúcsosodása a 2007. január elsejével bekövetkező Európai Unió tagság lett, mely során megnyílt az út az Unió más országai felé/felől.

Szükséges, hogy a munkaerőpiac elemzése a népességgel és annak karakterisztikáinak megismerésével kezdődjön, mivel a népesség és annak struktúrája nagy ráhatással van a munkaerőpiac szerkezetére.

A bolgár népességre jellemző a nők többsége, mely 1990-től folyamatosan emelkedik. Míg 1990-ben a lakosság 50,7%-a volt nő, ez az arány 2008-ra 51,6%-ra nőtt. A népesség előregedő tendenciát mutat, az átlagos életkor a 2001-es 39,1 évről 2012-re 42,7 évre módosult.

Bulgária népessége az 1990-es évektől folyamatos csökkenést mutat, mely két tényezőre vezethető vissza: részben az alacsony születésszám, részben a nagyfokú kivándorlás következménye, hogy az 1993-2013-as időszakban Bulgária népessége mintegy 16,9%-os csökkenéssel közel 8,77 millió főről 7,28 millió főre apadt. A Nemzeti Statisztikai Intézet (National Statistical Institute) előrejelzései alapján a népesség fogyása nem fog megállni, 2025-re 6,9 millió főre, 2050-re pedig mintegy 5,9 millió főre fog csökkenni az ország lakossága.

A Nemzeti Statisztikai Intézet becslései szerint mintegy 20.000 ember hagyja el az országot évente, ez a népességfogyás egyik fő tényezője.

Munkanélküliség múltja és jelene

A 2000-2007-es időszakra jelentős hatással voltak a '90-es évek eseményei. Az 1990-es években az országot több gazdasági krízis is sújtotta, melyek jelentős nyomot hagytak a munkaerőpiacon is. A Szovjetunió felbomlása és a rendszerváltás nem hozott lényegi áttörést Bulgáriában. Az első szabad választások győztese, a BSP a népszerűség megtartása érdekében jelentősen lelassította, bizonyos esetekben elhalasztotta a fájdalmas intézkedések meghozatalát, így a gazdasági szerkezetváltás, a működőképes piacgazdaság kiépítése elmaradt. Az 1991-ben bevezetett árliberalizáció jelentős negatív hatással volt a gazdaságra, mivel 30%-al emelte meg az élelmiszerárakat egy olyan társadalomban, ahol a béreknek 40%-át költik ételmezésre. Az infláció is elszabadult, 1991-ben 338,5%-os volt, de később ezt sikerült 91,3 majd 79,6%-ra visszaszorítani. 1994-ben újabb válságperiódus következett be, mely az ÁFA bevezetésének volt köszönhető. A bérek értéke ismét jelentősen csökkent, a gazdaságot 1991-től sújtó nagymértékű infláció ismét felerősödött (121,9%). 1996 őszén ismét jelentős válság bontakozott ki az országban, mely az akkori kormányt lemondásra kényszerítette. A külpolitika szerepe ugyan erősödött, és sikerült jelentős sikereket is elérni az 1993-1997 közti időszakban, de ezek nem ellensúlyozták a megoldatlan szociális problémákat és a munkanélküliséget. Ez a válság a munkanélküliség növekedésében is súlyos szerepet játszott. Az új politikai erőnek sikerült az inflációt leszorítania, gazdasági növekedést elérnie (1998-2000 között átlagosan 3,67%), így az ország gazdasági stabilitása ismét javult, bár a munkanélküliség továbbra is magas maradt, 2001-re pedig jelentősen megugrott. A külpolitikai sikerek és a gazdaságpolitikában bekövetkezett változások azonban meghozták a gyümölcsüket. (Demeter & Radics, 2007)

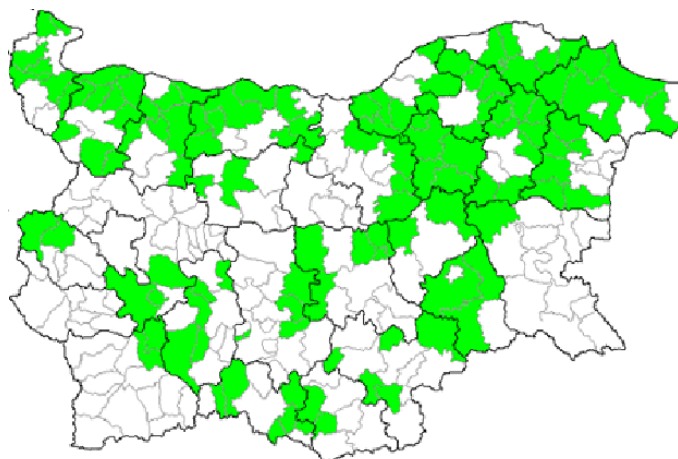
2001-ben a 15-24 évesekre vonatkozó foglalkoztatási ráta 19,8%, míg az idősekre vonatkozóan ez az arány 24% volt, 2012-ben ez az arány 21,9%-ra ill. 45,7%-ra emelkedett.

Bár Közép-Európában a politikai-gazdasági átmenet jórészt 2004-ig lezajlott, Bulgáriában azonban az elhúzódó válság miatt csak 1997-ben indult meg az igazi váltás, majd 2001-ben kapott új erőre. Az 1996-1997-es válság lezárásaként számos jelentős gazdaságot érintő és a költségvetés helyzetének javítását célzó intézkedést hajtottak végre. A mezőgazdaságban az abban dolgozók védelméért protekcionista gazdaságpolitika vált jellemzővé. 1997 és 2000 közti időszakot stagnáló munkanélküliség és az erőteljes takarékossgal leszorított államadósság jellemezte, melynek enyhe GDP emelkedést eredményezett. (Szakály, 2005)

A bolgár nemzeti bank az árstabilitás elsődleges célkitűzését a valutatanácsai rendszer keretében rögzített árfolyam révén szándékozik elérni. Bulgária 1997. július 1-jén vezette

be a rögzített árfolyamot, a bolgár levát először a német márkához, majd később az euróhoz kötötte. (Eur-Lex, 2012) A rögzített árfolyam bevezetése a külföldi tőke vonzásában is jelentős szerepet játszott, az árfolyamkockázat kiiktatásával jelentős külföldi tőkebeáramlást sikerült elérni. A költségvetés stabilitásának és a hiány leszorításának céljával törvénybe foglalták, hogy a községek és városok éves szinten nem költhetnek többet, mint amekkora bevételt el tudnak érni. A költségvetési szigorból a kilábalás jelei után sem engedtek, ez kormányokon átívelő politikává vált.

2001-ben megválasztott, Szimeon Szakszkoburggotszki által vezetett kormány főbb feladata a munkanélküliség visszaszorítása, az államadósság lefaragása és a korrupció elleni harc volt. A munkaerőpiac helyzetének javítása érdekében lépések történtek a szürke- és feketegazdaság visszaszorítására, oktatási reformot léptettek életbe, átképzési programokat indítottak.

2. ábra Munkanélküliséggel leginkább sújtott kistérségek (Forrás: (Szakály, 2005))

Ezeknek az intézkedéseknek köszönhetően a gazdasági mutatók folyamatosan javultak, a munkanélküliség egészen 2008 második feléig folyamatosan csökkent.

A munkanélküliséggel leginkább sújtott területek a régi ipari berendezkedésű oblasztok², melyek a rendszerváltás után jelentős hanyatlásnak indultak. Ezek elsősorban az ország északi területein találhatók (Vidin, Montana, Shumen, Razgrad, Sliven stb.).

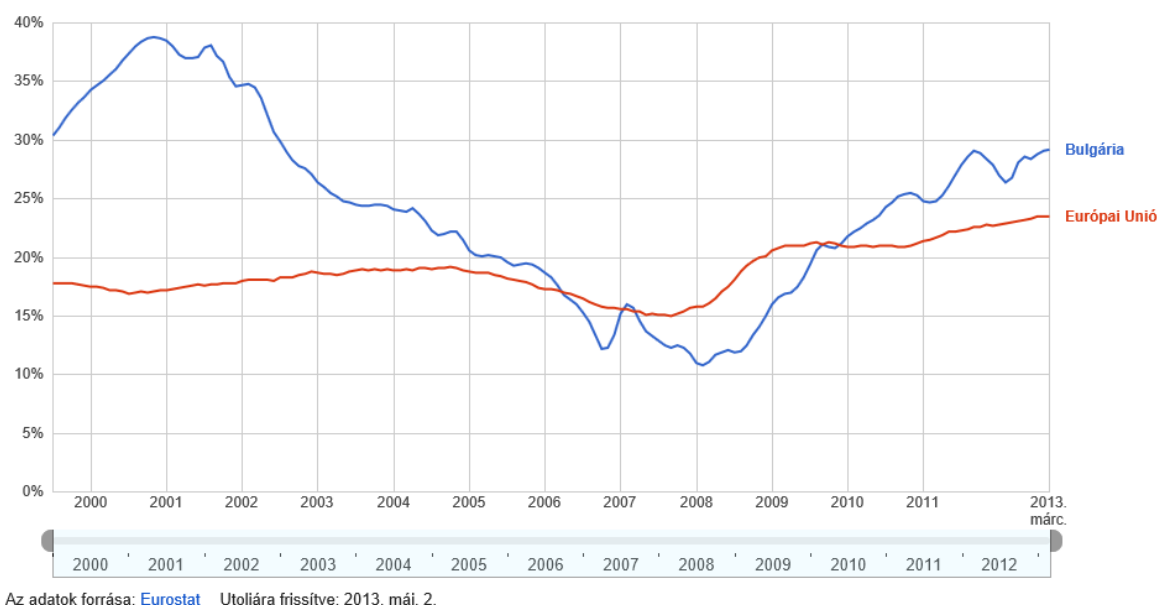
A munkanélküliség társadalomra gyakorolt hatásairól sem szabad megfeledkezni. A rendszerváltástól kezdődő időktől az országnak rendkívül nagymérvű népességfogyással is meg kell küzdenie. (Demeter & Radics, 2007) Míg 1993-ban 8,4 millió fő volt Bulgária lakossága, addig 2005-re 7,6 millióra, majd 2009-re 7,2 millió főre csökkent. A munkanélküliség elsősorban két csoportot veszélyeztet: a fiatal (<25) és az idős (>45)

² Területi, közigazgatási egység, leginkább a magyar megyéknek felel meg.

munkavállalókat. Fiatal, jól képzett diplomások tömegei hagyták el az országot, első sorban az USA és nyugat-európai országok felé véve az irányt. Ennek elsődleges okai közt említhető a munka hiánya valamint a munkaerőpiacon tapasztalható bérezés nem kielégítő volta. Az idős korosztályba tartozók a mobilitás és/vagy nyelvismeret hiánya miatt jelentősen kisebb mértékben hagyják el az országot. Ebből is következik, hogy a társadalom rövid időn belül jelentősen előregszik/előregedett, melynek a nem túl távoli jövőre nézve is kellemetlen hatásai lehetnek.

Fiatal munkanélküliek helyzete Bulgáriában

A fiatal, 25 év alatti felnőttek 2000 januárjától egyre kevésbé tudtak elhelyezkedni, 2001 májusára 30,4%-ról 38,8-ra emelkedett a munkanélküliek aránya. Ezt követően azonban 2008 augusztusáig lényegében folyamatosan sikerült ezt visszaszorítani, ekkor mindössze 10,8%-uk volt munka nélkül.

1. diagram Bulgáriai munkanélküliségi ráta 25 évesnél fiatalabbakra vonatkozóan (Forrás: Google Publicdata)

Ezt követően azonban az elhelyezkedni nem tudók száma ismét meredek emelkedésnek indult, 2012 márciusára pedig ismét elérte a 29,1%-ot. Bár 2006 októbere és 2010 májusa között a munkával nem rendelkezők aránya szinte folyamatosan az EU átlag alatt maradt, ezt követően azonban ismét jelentősen elrugaszkodott attól.

Bár a politikai erő részéről is történtek a munkába való bekerülést/visszatérést segítő intézkedések (pl. átképzés), azonban nem szabad megfeledkezni az előzőekben már említett jelentős mértékű kivándorlásról sem, mely elsősorban a fiatal felnőtteket érinti. Ezek

alapján megállapítható, hogy csak a számokat nézve a csökkenés tényleg nagymértékű és önmagában pozitív hatásról tanúskodik, de az emigráció nagyságát tekintve a helyzet korántsem olyan pozitív.

Programok a munkanélküliség visszaszorítására

Bulgáriában számos program létezik, melynek célja a munkanélküliség visszaszorítása. A teljesség igénye nélkül kerülne röviden bemutatásra ezek közül néhány.

„Fejlődés” támogatási program: Ez a program lehetőséget biztosít, hogy a résztvevők tapasztalatot szerezzenek kormányzati, regionális és városi munkák során. Állami támogatásban részesül az őket foglalkoztató a program teljes időtartamára, melynek mértéke jelenleg fizetésként 400 leva/hó valamint a munkavállaló adóinak teljes átvállalása. A program 9-12 hónapra szól, mely időtartam alatt a munkáltató nem mondhat fel a munkavállalónak. A programban részt vehetnek fiatal munkanélküliek 29 éves korig, 50 évestől idősebb munkanélküliek valamint azon személyek, akiknek hosszú ideje nincs munkájuk. (Дирекция "Бюро по труда" - курсове и програми за заетост, dátum nélk.)

„Indítsd be a karriered” program: A Munkaügyi hivatal (Бюро по труда) segítségével a bolgár állampolgárok külföldre utazhatnak munkakeresés céljából, ehhez az állam segítséget biztosít kétoldalú szerződések formájában. A programban résztvevő országok: Németország, Franciaország, Spanyolország, Luxemburg, Portugália, Olaszország valamint Svájc. (Дирекция "Бюро по труда" - курсове и програми за заетост, dátum nélк.)

Az „Emberi erőforrás fejlesztése” operatív program keretében:

„Új kezdet” támogatási program: A projekt alapötlete, hogy lehetőséget kell biztosítani a fiatalok számára (29 éves korig), hogy gyakorlatot szerezzenek a tanulmányaikhoz kapcsolódóan, ezáltal is könnyebbé téve az átmenetet az oktatás világából a munka világába. A gyakornokok a program keretében a szakmához kapcsolódó minimálbért kapják valamint fizetett szabadságot, a munkáltató a munkavállaló fizetéséhez való hozzájárulást kap. A gyakornok mentora pedig az országos minimálbért kapja az államtól. (Дирекция "Бюро по труда" - курсове и програми за заетост, dátum nélк.)

„Támogatás a vállalkozó bolgároknak” támogatási program: A program célja olyan munkanélküli személyek támogatása oktatással, akik saját vállalkozást szeretnének indítani. A programban részt vehetnek azon személyek, akik a munkaügyi hivatalban regisztráltak

magukat, legalább középiskolai végzettséggel rendelkeznek és szeretnék saját vállalkozást indítani. A tréning a KKV-k és üzleti szolgáltatások területére fókuszál. A képzés időtartama minimum 300 óra kell, hogy legyen. A programban résztvevők megválaszthatják, hogy mely cégnél szeretnék a képzést elvégezni, és amennyiben az nem helyi, úgy utazási támogatást igényelhetnek, melynek mértéke 15 leva/nap. A képzés alatt fizetés is jár, melynek összege 8 leva/nap (minimum 6 órás munkanap). A képzés végén a résztvevő a szakmai képzést igazoló dokumentumot kap. A programban nem vehetnek részt gazdasági végzettségűek, mivel ők már eleve magasabb tudásszinttel rendelkeznek a témában. Egy személy az „Emberi erőforrás fejlesztése” operatív program keretében maximum egy alkalommal végezheti el a képzést. (Дирекция "Бюро по труда" - курсове и програми за заетост, dátum nélk.)

„Esély a megvalósításra” program

Fiatalok számára biztosít lehetőséget, ICT tréningeken, intenzív idegen nyelvi- valamint motivációs tréningeken. A projekt azon területeken indult, melyek magas munkanélküliséggel küzdenek (Varna, Dobrich, Pazardjik, Plovdiv, Sliven, Stara Zagora, Shumen, Yambol, stb.). A részvételhez minimum 7 osztályt³ teljesíteni kell. A program költségvetése 15 millió leva. A várható eredmények szerint 10.400 fő vesz részt a programban, ebből 7.300 nyelvi kurzuson, 3.100 ICT tréningen. A végzettek várhatóan 50%-a kerül (vissza) a munka világába. (министерство на труда и социалната политика, 2012)

Magyarország

Magyarország esetében azonban folyamatos növekedés figyelhető meg. A legalacsonyabb munkanélküliségi arány a 2001 novembere és 2002 májusa közti időszakban következett be, ekkor 5,5% volt. Ezt a 2000. januári 6,6%-ról sikerült elérni, viszont az ezt követő időszakban a kisebb, maximum 0,5%-os fluktuációkat nem számítva folyamatos volt az emelkedés. Az első nagy ugrás a 2004. március és 2005. augusztus között megfigyelhető 1,6%-os emelkedés, a második pedig a 2008. március és 2010. március közti 3,8%-os emelkedés volt. Az ezt követő időben viszonylagos stagnálás, enyhe csökkenés figyelhető meg (<0,5%).

³ Bulgáriában az alapfokú oktatás hét évig tart

Munkanélküliség múltja és jelene

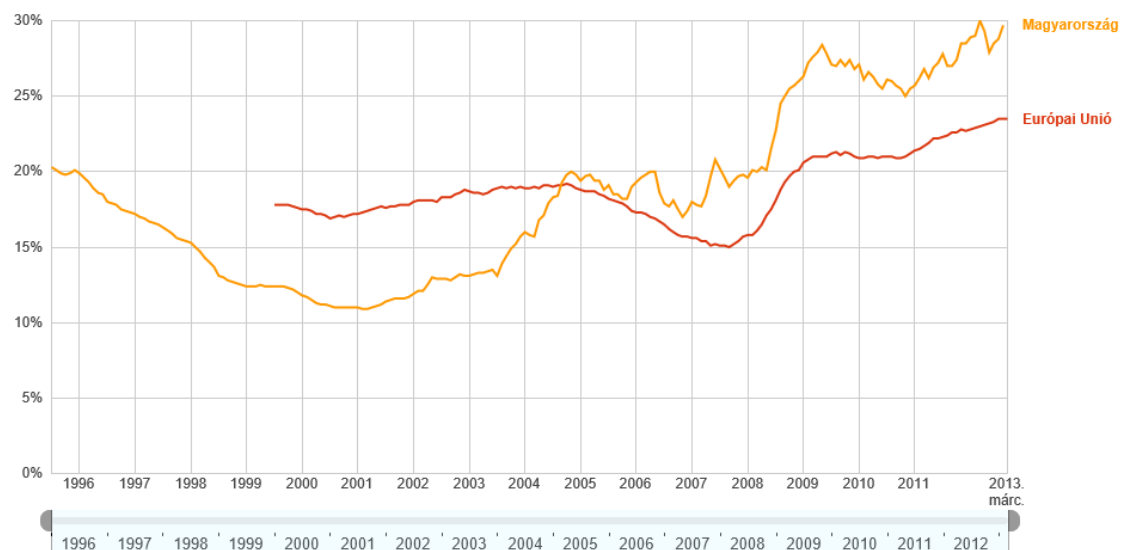
Az átalakuló országokra jellemzően a kiszámíthatatlan politikai döntések gyakran okoznak nehézséget a gazdaságban. Az 1990-1997 közti időszak a transzformációval és stabilizációval telt. Hirtelen megjelent a drasztikus foglalkoztatás visszaesés, a nyíl és tömeges munkanélküliség, majd enyhe növekedés. A reálbérek csökkenése folyamatos volt, kivéve az 1994-es és 1997-es éveket. (Horváth & Hudomiet, 2005) A rendszerváltást követő átmeneti időszak változásai után kiegyensúlyozott, folyamatos tendenciák jellemezték az országot. (Hárs, 2006) A viszonylag magas GDP növekedés mellett alacsonyabb reálkereset-emelkedés volt megfigyelhető. A foglalkoztatottak aránya is folyamatosan nőtt, a munkanélküliség pedig csökkent a '90-es évek második felétől. A 2001-2002-es munkaerő-piaci beavatkozások (minimálbér és közalkalmazotti bérek emelése) azonban változtattak a trendeken. A foglalkoztatás növekedése megtorpant, és rendkívül alacsony, 50-55% körül stabilizálódott. A munkanélküliek száma is növekedésnek indult 2002-t követően, a munkanélküliség átlagos hossza pedig 17 hónap körül mozgott.

Regionális különbségeket tekintve az ország három részre bontható. A fejlettebb régióknak Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl tekinthető, a középső kategóriába Dél-Alföld és Dél-Dunántúl, fejletlenebb régióknak pedig az egyre nagyobb lemaradással küzdő keleti területek, Észak-Magyarország és Észak-Alföld egyre inkább lemaradó régiói tartoznak. Ezen utolsó két régió szenvedte meg leginkább az átmenetet, az ágazati szerkezetváltást és az ipar hanyatlását.

2008 második felétől a gazdasági válság hatására a régiók közti különbségek a munkanélküliségi rátát figyelve valamelyest szűkültek. A fejlettebb régiókban arányaiban nagyobb mértékben növekedett a munkanélküliek száma (kb. 4%). 2008 végétől jelentős számú új munkanélküli keletkezett az elbocsátásoknak köszönhetően, valamint 2009 második felétől folyamatosan növekedett a tartós munkanélküliekből közmunkássá válók aránya (Út a munkához program). Az iparilag fejlett területeken 2010-től stabilizálódás indult meg, mely az ipar helyzetének javulásával indokolható. (Adler, 2011)

Fiatalok helyzete a munkaerőpiacon országos és regionális szinten

A fiatalokat érintő munkanélküliség a 2000-es évek elejétől lényegében folyamatosan nő. Egy éven belül ugyan előfordulnak nagy, akár 3%-ot is elérő ingadozások, de ezek nem állandóak, sokkal inkább szezonális ingadozások, mely jórészt az oktatási intézményekből hirtelen kiáramló végzeteknek is betudható.

Az adatok forrása: Eurostat Utoljára frissítve: 2013. máj. 2.

2. diagram Magyarországi munkanélküliségi ráta 25 évesnél fiatalabbakra vonatkozóan (Forrás: Google Publicdata)

Míg 2000-2003 között lényegében az Egyesült Királysággal fej-fej mellett haladt a foglalkoztatottság arányait tekintve, addig az ezt követő időkből az ország egyre rosszabbul kezdett teljesíteni, 2005 májusára elérve a 20%-ot. 2008 és 2009 novembere közti időszakban ismét jelentősen romlottak a fiatal felnőttek elhelyezkedési lehetőségei, a munkanélküliség 20,1%-ról 28,4%-ra nőtt. Az ezt követő másfél évben viszonylag kismértékű, de folyamatos javulás figyelhető meg, melynek hatására 25%-ra esett vissza az arány. A 2010-2012-es időintervallumot tekintve lényegében stagnálás figyelhető meg.

Programok a munkanélküliség visszaszorítására

TÁMOP 1.1.2 „A hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságának javítása (Decentralizált programok a konvergencia régiókban)”

A projekt célja, hogy a hátrányos helyzetű álláskereső munkapiacra való belépését elősegítse komplex, személyre szabott a helyi munkaerő-piaci lehetőségekhez igazodó szolgáltatásokat nyújtson. A projektben részt vehetnek többek között a legfeljebb alapfokú képzettséggel rendelkezők, a pályakezdő fiatalok, ötvenedik életévüket betöltött álláskereső, tartósan munkanélküliek vagy tartós munkanélküliséggel veszélyeztetettek. Minden résztvevővel egyéni, személyre szabott programtervet készítenek. A projekt 2011 és 2015 között kerül megvalósításra, legalább 110.000 fő bevonásával. (Nemzeti Munkaügyi Hivatal, 2013)

TÁMOP 2.1.6-12/1-2012-0001 „Újra tanulok!”

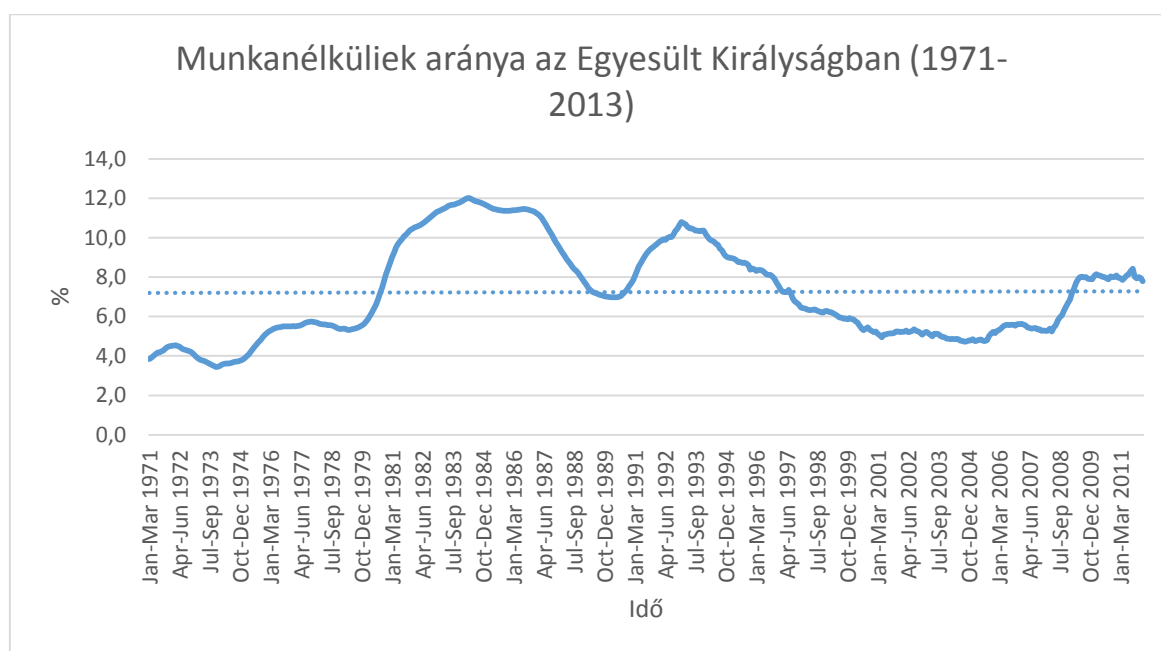
A projekt célja, hogy a felnőtt lakosság képzettségi színvonalát növelje, a munkaadókat szakképzett munkavállalókkal lássa el. A program lehetőséget biztosít az alacsony képzettségű vagy szakképzetlen felnőtt munkavállalók számára, hogy megszerezzék a kívánt szakképzést, emellett iskolai végzettségtől függetlenül tudják pótolni a hiányzó kompetenciákat, szakmai ismereteket. A résztvevők versenyképes tudásra tehetnek szert, mely elősegíti mind a magyar, mind a külföldi munkaerőpiacokon történő elhelyezkedést. (Nemzeti Munkaügyi Hivatal, 2013)

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságban a 2000-2005 közti időszakban enyhe, de hosszútávon folyamatos csökkenés volt megfigyelhető. Ezt a folyamatot, a 2005 júliusára elért 4,6%-ot kisebb, 0,9%-os emelkedés törte meg, mely a válság kirobbanására kezdett lecsillapodni. 2008 februárjára a munkanélküliek aránya 5,1%-ra csökkent. Áprilistól azonban meredeken emelkedni kezdett a munkanélküliség, a következő év júniusára 7,9%-osra nőtt. Bár 2011 októberében a vizsgált időszak újabb csúcspontját érte el (8,4%), de azóta is folyamatosan tart a csökkenés, jelenleg 7,7%, mely biztató jelnek tekinthető.

1993. januári 10,4%-os csúctól 2005 júliusáig egy folyamatosan csökkenő munkanélküliségi rátájú országot figyelhetünk meg, mely jól működő gazdaságot mutat. 2000-től a gazdaság kezdett beállni az 5% körüli szintre. A válság az országba történő begyűrűzésével a munkanélküliség is felszökött mintegy 2,5%-al egy év alatt, melyet a kormány és annak gazdaságpolitikája nem tudott megfékezni. Ez az érték azonban még így is kisebb, mint az Európai Unió más országainál tapasztalt mérték, az EU-27 átlagával pedig lényegében megegyezik. A kormányzati intézkedések érintették a pénzügyi szektort és az infrastrukturális átalakításokat is.

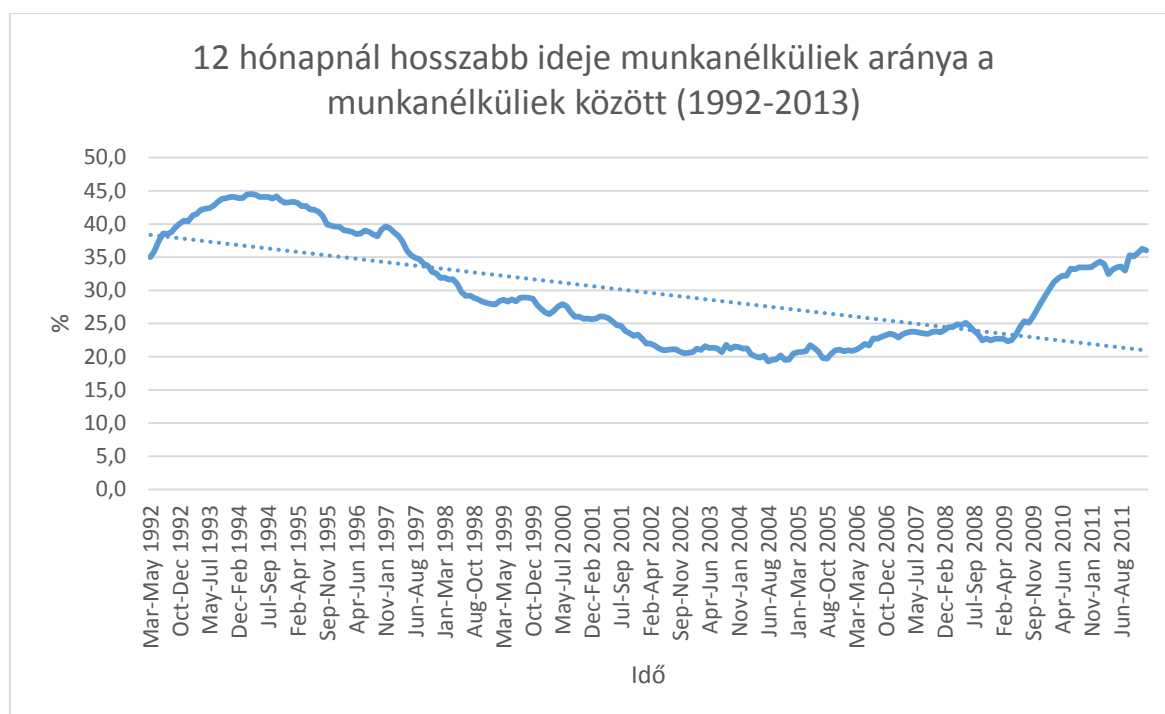
Történeti áttekintés

3. diagram Munkanélküliek aránya az Egyesült Királyságban a 16-64 éves korosztályban (Saját szerkesztés az ONS adatai alapján)

Mint az a fenti diagramon is látható, az Egyesült Királyság az elmúlt négy évtizedben is átélt a mainál súlyosabb munkanélküliséget, bár hozzá kell tenni, hogy a 2008-as válság óta kibontakozott emelkedés a legnagyobbak közül való. 1971-től napjainkig tartó adatsort figyelve elmondható, hogy ezalatt az idő alatt az átlagos munkanélküliség valamivel magasabb, mint 7% volt. Az 1984-es, 12%-os munkanélküliséget a hitelválság hatására fellépő emelkedés sem tudta elérni, az 8% körül stabilizálódott.

1972-ben a munkanélküliek aránya mintegy egymillió fő körül mozgott, az évtized végére pedig 1,5 millióra emelkedett; ezzel egy időben az infláció is egyre nagyobb méreteket öltött. Bár Margaret Thatcher kormányának sikerült az inflációt visszaszorítani, a munkanélküliség tovább emelkedett, 1984-ben mintegy 3278000 fővel érte el a csúcspontját. Az 1990-es évek elején egy újabb recesszió kezdődött az országban, melynek hatására ismét növekedésnek indult a munkanélküliség. Ekkor azonban már nem érte el az 1984-es szintet. Az ebből való kilábalás és az 1989-es szint újbóli elérése egészen 1997-ig váratott magára. 1993-tól a munkanélküliség folyamatos csökkenésnek indult és egy mintegy 15 évig tartó „nyugalmi időszak” vette kezdetét.

4. diagram Több, mint 12 hónapja munkanélküliek aránya a munkanélküliek között a 16-64 éves korosztályban (Saját szerkesztés az ONS adatai alapján)

A hosszan tartó munkanélküliség adatait figyelve elmondható, hogy 1992-től folyamatosan csökkenő azon munkanélküliek aránya, akik több mint 12 hónapja nem tudtak elhelyezkedni. Ugyan a 2008-as válság itt is okozott egy törést, de ennek elmúltával várható a korábban megkezdett pozitív tendenciák folytatása.

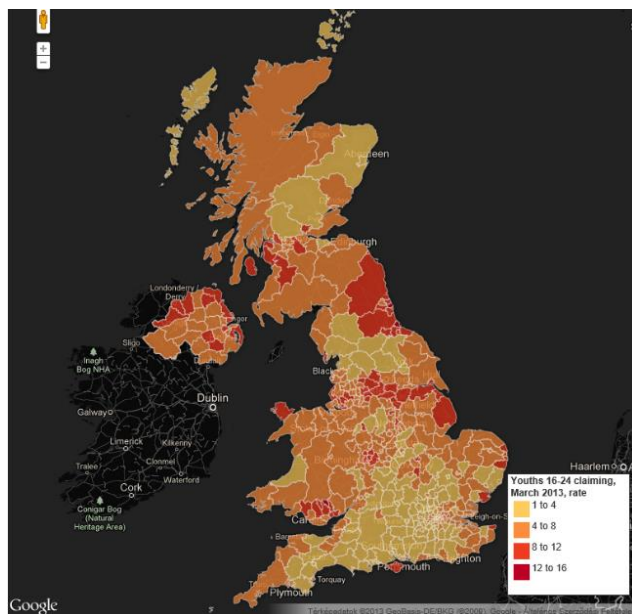
Fiatalkor helyzete a munkaerőpiacon

Az Egyesült Királyságra vonatkozó időskálát figyelve elmondható, hogy jelenleg közel 10%-al kevesebb fiatal jut álláshoz, mint tíz éve. A növekedés 2000 januárja és 2007 decembere közti időszakban egyenletes, kismértékű volt, a következő másfél évben azonban hirtelen több mint 6%-ot emelkedett.

5. diagram Fiatal (16-24 év) munkanélküliek aránya az Egyesült Királyságban (Forrás: [The Guardian](http://www.theguardian.com))

A növekedési ütem az ezt követő időben lelassult, 2011 második felétől pedig kismértékű, de folyamatosnak tűnő csökkenés is megfigyelhető.

Mint az a térképen is látható, a fiatalok elhelyezkedési esélyei az Egyesült Királyságban Dél-Anglia, Észak-Anglia bizonyos területein és Közép-Skóciában a legjobb, míg Északkelet-Angliában, Közép-Angliában, Észak-Írországon, Skócia bizonyos területein és a Walesi régióban rosszabbak.

3. ábra Fiatalok munkanélkülisége (Forrás: guardian.co.uk⁴)

Angliát egy strukturális fiatalkori munkanélküliség is érinti. A fiatalok 7-9%-nak vannak problémái a munkaerőpiachoz történő elköteleződéssel még azokban az időkben is, amikor a gazdaság jól teljesít. A munkanélküliség elsősorban az alacsony képzettségűeket érinti. Számukra átképzéseket biztosítanak, a középiskolai rendszer megerősítését célzó intézkedéseket foganatosítanak, mely az alapvető ismeretek bővítését is célozza (matematika, angol). Továbbá programokat is indítanak, melyek az oktatásból a munka világába való áttérést segítik elő.

⁴ <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/interactive/2011/nov/16/youth-unemployment-map>

MIGRÁCIÓ

A migráció történeti áttekintése

A migráció lényegében egyidős az emberiséggel. Az első nagy vándorlás mintegy egy millió évvel ezelőtt történhetett, amikor is a Homo Erectus elhagyta az afrikai kontinenst. A későbbiekben nagy népességmozgások történtek a neolitikus forradalom, az indoeurópai terjeszkedés valamint a koraközépkori nagy népvándorlások idején. Kezdetekben az emberek (és elődeik) elsősorban az élelemellátottság és környezeti hatások (klímaváltozás, fizikai környezet változása, stb.) változása miatt kényszerültek vándorlásra.

Európában két nagy népvándorlási hullám különíthető el: az egyik a Kelták, a másik a népvándorláskor alatt északról és keletről érkező törzsek. Mindkét népvándorlás jelentősen megváltoztatta Európa demográfiai és kulturális összetételét. Kisebb vándorlás volt még többek között a magyarok Pannóniába érkezése.

A felfedezések korában az európai kolonizáció felgyorsította a migrációt, a XVI. században mintegy 240.000 európai érte ez az amerikai kikötőket, hogy ott letelepedve új életet kezdjen. A XIX. században már mintegy 50 millió ember hagyta el Európát. Az őslakosságot számban jelentősen felülmúlta a betelepülők sokasága.

A migrációnak három fő típusát érdemes megkülönböztetni:

- a munkaerő áramlását,
- menekültek áramlását és az
- urbanizációból fakadó migrációt.

Az iparosodás magával vonzotta az ipari területekre történő betelepülést, mely részben a vidékről e területekre történő betelepülést jelentette, másrészt az ország iparosodásával, annak jóléti szintjének emelkedésével a határokon átívelő migráció is egyre fontosabb szerephez jutott. Míg egyes országok előnyben részesítették a saját országukhoz tartozó népcsoportokat, addig más országok ezzel ellentétben rendkívül befogadónak bizonyultak (pl. USA).

Migrációs elméletek

A migráció magyarázatára számos elmélet létezik, melyek a következőekben a teljesség igénye nélkül kerülnek bemutatásra.

Tradicionális, Ravenstein-féle gravitációs hatáson alapuló elmélet:

Ernst Ravenstein 1889-ben megjelent *The Laws of Migration* c. munkájában írja le megállapításait, mely szerint a migráció push-pull, vagy más néven gravitációs hatásokon alapul. Ez alapján a migráció oka a gazdasági különbségek megléte, minek következtében az egy adott helyen kialakuló kedvezőtlen körülmények eltaszítják az embereket a kedvezőbb, jobb körülményeket biztosító helyek felé. A migráció azonban nem egyirányú, két irányban és szakaszosan történik, és befolyással bírnak rá olyan tényezők, mint a nem, kor, társadalmi osztály is. (Petővári, 2010)

Neoklasszikus elmélet: Egyik fő képviselője W. Arthur Lewis. Az elmélet szerint a nemzetközi migráció a munka globális keresletével és kínálatával függ össze. A modellben a bérdifferentia a migráció fő motiváló ereje. A népesség és a távolság nem játszik benne nagy szerepet. Az elmélet hátránya, hogy nem képes a magas városi munkanélküliséget kezelni. (Petővári, 2010)

Szegmentált munkaerőpiac elmélete: E szerint a fejlett gazdaságok eleve úgy épülnek fel, hogy szükségük van bevándorlókra. Ennek oka, hogy a gazdaságban létezik egy primer (mely biztonságos, jól fizető állásokat biztosít) és egy szekunder (mely alacsony bérezésű, kevésbé „kedvelt” munkakörökből tevődik össze) munkaerőpiac. Mivel a helyi lakosság elsősorban a primer munkaerőpiacot részesíti előnyben, így szükséges a szekunder külföldről történő feltöltése, ugyanis az ezzel járó rossz munkakörülményeket a helyi lakosság inkább elkerüli. (Petővári, 2010)

Világrendszerek elmélet: Immanuel Wallerstein centrum-periféria elméletével rokon. E szerint a migráció az alacsonyabb jövedelmű perifériális, szegényebb országokból a magasabb jövedelmű centrum felé, azaz a gazdagabb országok felé áramlik. (Petővári, 2010)

Migrációs hálózatok modellje: Az elmélet szerint mind az országon belüli, mind az országon átívelő migráció fontos mozgatórugói a kapcsolatok. Ezek a kapcsolatok kötik össze a bevándorlókat és az otthon maradtakat, a későbbiekben pedig táptalajt adnak a további migrációhoz. A kitaposott úton az újak már könnyebben mennek végig, ez biztonságot nyújt számukra. (Petővári, 2010)

A migráció és a munkanélküliség kapcsolata

Mint az az elméletekből is kitűnik, a munkanélküliség és az alulfoglalkoztatottság nemcsak a társadalmakban szülhet problémákat, de a család és az egyén szintjén egyaránt, melynek következtében a család egy vagy több tagjának is megfontolandó tényezővé válik a migráció, mint lehetséges alternatíva annak érdekében, hogy a megélhetést és/vagy jobb anyagi körülményeket biztosítani tudja. Mivel a fiatalok sokkal mobilabbak, könnyebben alkalmazkodnak új környezetekhez, mint az idősebb korosztály, így az őket érintő munkanélküliség hatványozottan káros lehet az anyaországra nézve. Ebben az esetben ugyanis nagyobb a valószínűsége, ha elhagyják az országot kilátástalannak tűnő helyzetük miatt, akkor nem is fognak visszatérni a későbbiekben sem. Ennek következtében az államnak a népességfogyás mellett a kiesett adóbevételekkel is számolnia kell. A helyzetet súlyosbítja, ha magasan képzett szakemberek hagyják el az országot. Nagy tömegeket érintő munkanélküliség esetén az ország munkaerőpiaca nem vonzó más országok lakói számára sem, így az elvándorolt népesség pótlására sem kerül sor.

Az országot akkor érheti a legnagyobb kár, ha fiatal, magasan kvalifikált, esetlegesen gyakorlattal is rendelkező személyek döntenek úgy, hogy más országba költöznek véglegesen.

Migrációt befolyásoló tényezők, azok kezelésének lehetőségei

A XXI. században egyre növekszik a migráció, az évszázadnak akár egyik fő kihívása is lehet, hogyan is kezeljék ezt az országok. Annak ellenére, hogy egyre többen telepednek le egy idegen országban, a migráció inkább kivétel mintsem szabály. Az emberek többsége nem szeretné otthagyni családját, barátait, bizonyos esetekben azonban rákényszerül erre. Magának a migrációnak számos oka van, majdnem annyi, mint ahány migráns, azonban alapvetően három fő típusra oszthatók:

- kereslet által vezérelt tényezők a célországban
- kínálat által vezérelt tényezők a származási országban
- hálózati tényezők, melyek összekötik a származási országot és a célországot.

A migráció besorolható két csoportba kiváltó ok szerint, ezek szerint lehet gazdasági okból bekövetkező és nem gazdasági okból bekövetkező migráció. Ezek alapján felrajzolható egy 2x3-as mátrix, mely összegzi a migráció okait. (Martin, 2003)

Migráció típusa	Igényvezérelt	Kínálatvezérelt	Hálózati/Egyéb
Gazdasági migránsok	Munkaerő kereslet pl. vendégmunkások	Munkanélküliség, alacsony foglalkoztatás, alacsony bérek	Állás és bérinformációk, családegyesítés
Nem gazdasági migránsok	Családegyesítés	Üldöztetés és háború előli menekülés pl. lakóhelyüket elhagyni kényszerültek, menekültek/menedékkérők	Kommunikáció, szállítmányozás, kalandvággy

2. táblázat Migrációs döntéseket befolyásoló tényezők (Martin, 2003)

A migráció az országok közti különbségekből, mint például demográfiai növekedésből, jövedelmek közti eltérésekből, biztonságból, emberi jogok meglétéből fakad. Mivel a különbségek e tényezőkben egyre növekszik, így egyre erősebb táptalajt ad a határokon átnyúló mozgásnak.

Az országok alapvetően két véglet között dönthetnek, hogyan is viszonyulnak a migrációhoz, mint jelenséghez és magukhoz a migránsokhoz. Az egyik a teljes tiltás, mely szerint megakadályozandó az ország tőkájének felhígulása, a nyelvi, kulturális, vallási változások megakadályozása fontos. Az alapvető gondolat és félelem e mögött, hogy a bevándorlók nagyobb arányban jutnak támogatásokhoz, mint amilyen mértékben adóznak, fenyegetést jelentenek nyelvre, a vallásra és egyéb területekre, melyek egy országot nyugodttá és virágzóvá tehetnek. Ezzel teljesen ellentétes véleményt fogalmaz meg azok álláspontja, akik a határok nélkülséget, a személyek, a munkaerő szabad áramlását a szorgalmazzák. E szerint az álláspont szerint biztosítani kell mindenki számára a lehetőséget, hogy magasabb bérekhez jussanak, vagy legyen hová menekülniük az üldöztetés elől.

Az országok többsége a két véglet között állapítja meg a számára kedvező állapotot, azonban egy fontos kérdéssel néznek így szembe: kik, és mennyien léphetnek be az országba? Alig néhány ország létezik, akik kifejezetten terveznek a bevándorlók számával, általánosságban azonban a „Ki léphet be az országba?” kérdésre fókuszálnak. Ezek alapján szokás elsőbbséget biztosítani a családegyesítési céllal történő, már bevándorolt, de letelepedni szándékozó bevándorlásoknak, menekülteknek. (Martin, 2003)

Az Európai Unió a határain belül a munkaerő szabad áramlását szorgalmazza, azonban új tagállam felvételekor ideiglenesen mentesség kérhető ez alól, így felkészítve a gazdaságot, a lakkosságot és a jogrendszert a későbbiekre.

Migráció a vizsgált országokban

Bulgária

Bulgária modernkori történelmében a migráció elsősorban etnikai vezérlétű, a kommunista időszak alatt a török származású bolgár állampolgárok nagy számban hagyták el az országot és költöztek Törökországba. A török származású lakosság ilyen irányú elvándorlása a rendszerváltás után is folytatódott. A nagyobb török-bolgár migrációs hullámok a következők:

- 1878-1912 között mintegy 350.000 muszlim (törökök, pomákok, cserkeszek, tatárok) vándorolt Törökországba.
- 1934-1939 között évente mintegy 10.000 ember hagyta el Bulgáriát nemzetközi megállapodások égisze alatt.
- A második világháború alatt további mintegy 15.000 fő költözött Törökországba.
- 1950-1951 között a földterületek erőszakos kollektivizálása hatására mintegy 155.000 török emigrált Törökországba.
- 1968-1978 között, a szétszakított családok újraegyesítését célzó bolgár-török megállapodás aláírását követően több mint 130.000 ember hagyta el az országot.

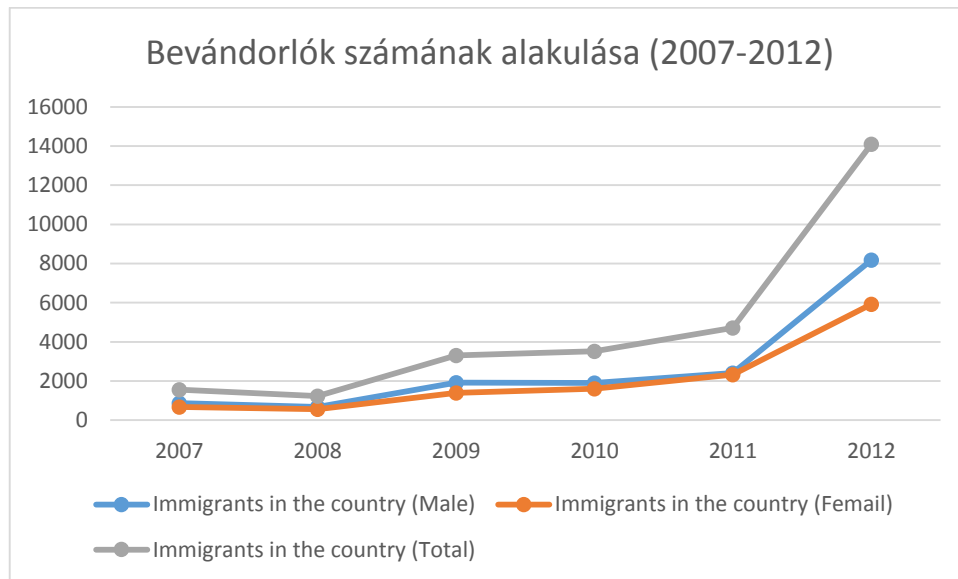
A rendszerváltás óta a migráció hatalmas terhet ró az országra, az elmúlt közel 25 évben több mint 1,5 millió fő hagyta el az országot, ezzel a határokon kívül élő bolgár nemzetiségűek száma több, mint két millióra emelkedett. A Ministry of Foreign Affairs által közzétett 2011-es adatok szerint a legtöbben Törökországban (kb. 500.000 fő), Görögországban (kb. 300.000 fő), USA-ban (kb. 300.000 fő), Spanyolországban (kb. 250.000 fő), Egyesült Királyságban (kb. 100.000 fő) valamint Olaszországban (kb. 100.000 fő) telepedtek le. (Anon., 2012)

Bevándorlás és munkavállalás

Bulgáriában az EU tagállamok állampolgárainak bevándorlását és munkavállalását semmilyen módon nem korlátozzák, mindössze egy regisztrációra van szükség statisztikai okokból hosszabb tartózkodás esetén.

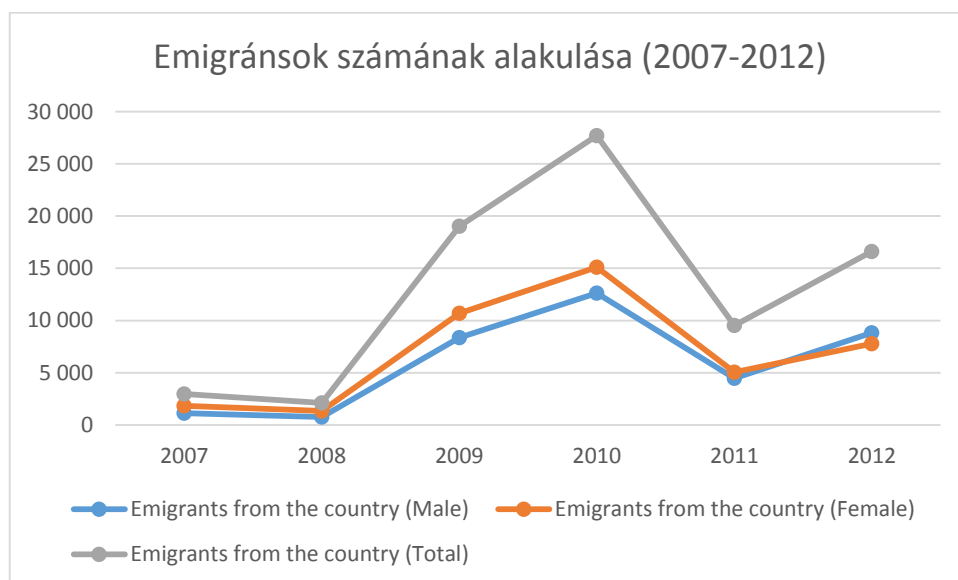
2003-tól érhetőek el adatok az ország Nemzeti Statisztikai Intézetének honlapján, melyek a migrációval foglalkoznak, és mindössze 2007-re visszamenőleg kutatható az országhatáron túli migráció. Az ezt megelőző években az országon belüli helyváltoztatások is

beleszámítottak az adatokba, azok aggregáltan szerepelnek. Ezen adatok csak a hivatalosan is bejelentett helyváltoztatásokat tükrözik, a valós számok ettől jóval magasabbak lehetnek.

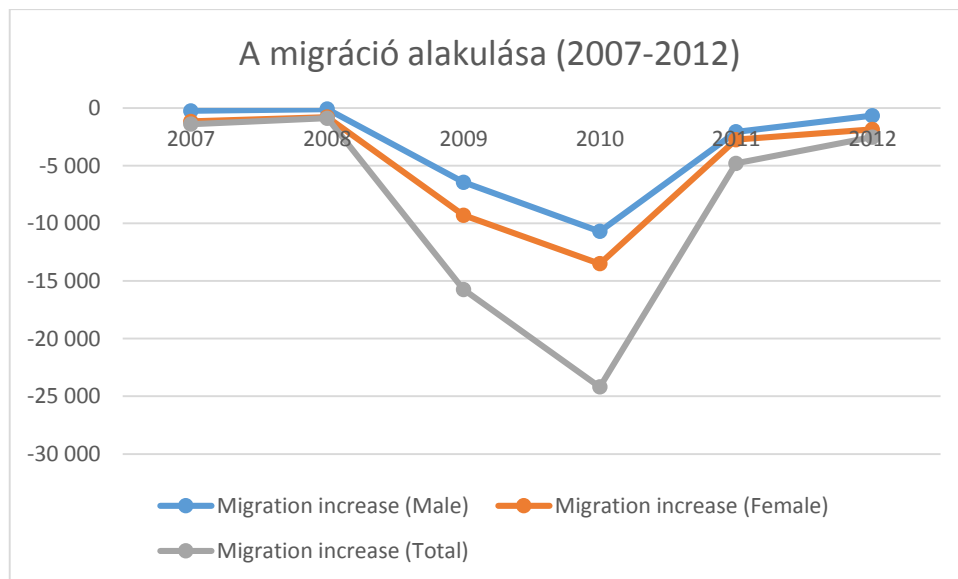
6. diagram Bevándorlók számának alakulása (2007-2012) (Saját szerkesztés az NSI.bg adatai alapján)

Mint az a fenti diagramból látható, a bevándorlók száma az elmúlt években folyamatosan emelkedik, a 2012-es évben pedig minden korábbit meghaladó, 14103 főt számláló bevándorlás történt az országba. A szám pontosnak tekinthető, mivel Bulgáriában is regisztrációs kötelezettsége van a külföldi állampolgároknak, amennyiben 90 napnál hosszabb ideig tartózkodnak az országban.

7. diagram Emigránsok számának alakulása (2007-2012) (Saját szerkesztés az NSI.bg adatai alapján)

Az emigránsok számában jelentős kiugrás a 2010-es évben történt, ekkor közel 30.000 fő hagyta el az országot. Érdekesség, hogy míg a bevándorlók között a férfiak vannak többségben, addig a kivándorlók között egyértelmű a női többség.

8. diagram A migráció alakulása (2007-2012) (Saját szerkesztés az NSI.bg adatai alapján)

A nettó migráció alakulása a vizsgált időszakban egyértelműen mutatja, hogy nettó kivándorlás történt az országból, ezzel is folytatva az elmúlt évtizedek trendjét, melynek köszönhető a külföldi bolgár diaszpórák jelenléte számos európai és Európán túli országban.

Magyarország

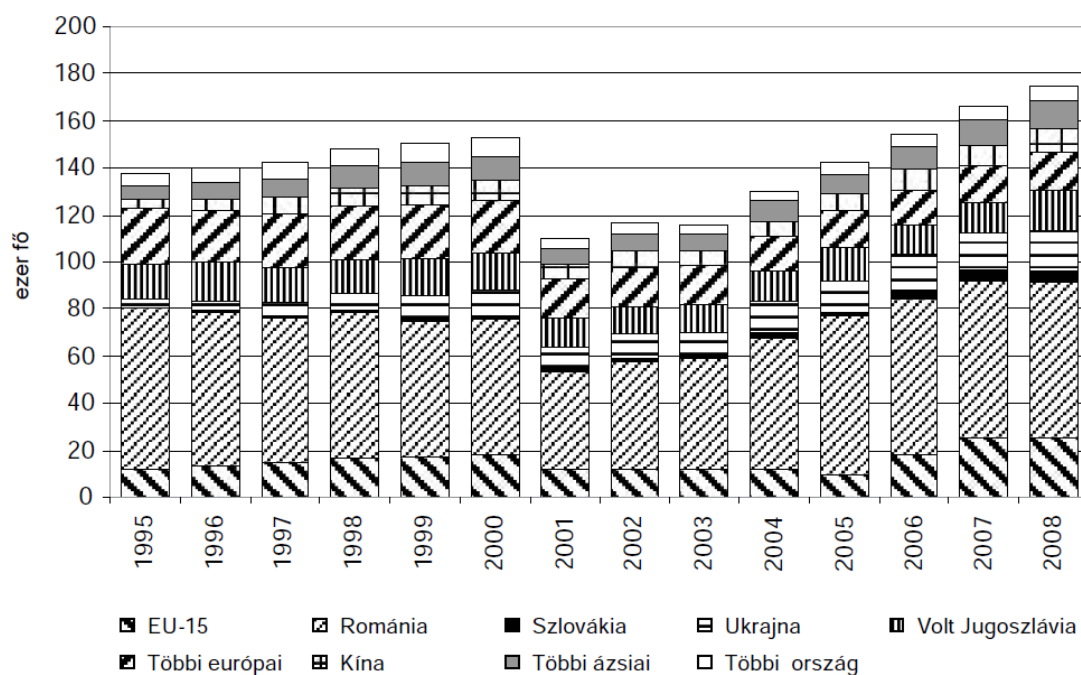
Magyarországon, összehasonlítva az európai országokkal kevesebb bevándorló él, nagyrészüket a környező országokból érkezett magyar nemzetiségű személy. Az országban jellemzően nincsenek nagy bevándorlói közösségek. A magyar nemzetiségűek alkotják az ideérkezők döntő hányadát, ők nagyobb részben romániai valamint ukrain területekről érkeznek. A 2001-es népszámlálási adatok alapján magasabbban iskolázottak, mint a magyar állampolgárok, nagyobb arányban végeznek szellemi munkát. (Kováts, 2012)

A migráció szerepe az 1980-as évekig minimális volt a pártállami politikának köszönhetően. Az ezt követő időkből, a rendszerváltás bekövetkezésével többfajta irányú mozgás központja lett. Az ország a korábbi kibocsátó szerepköréből tranzit majd célországgá lépett elő. Az 1990-es évek közepéig három migrációs hullám különíthető el, melyek időrendben a következők:

- magyar nemzetiségű román állampolgárok érkeztek először (beáramlásuk nem szakadt meg),

- majd a kelet-németek érkeztek,
- végül a délszláv háború miatt bekövetkezett kényszmigráció menekültjei érték el az országot.

Ezen kényszerűségből bekövetkező vándorlásokat az önkéntes migráció váltotta fel a későbbiekben. (Görbe, 2010)

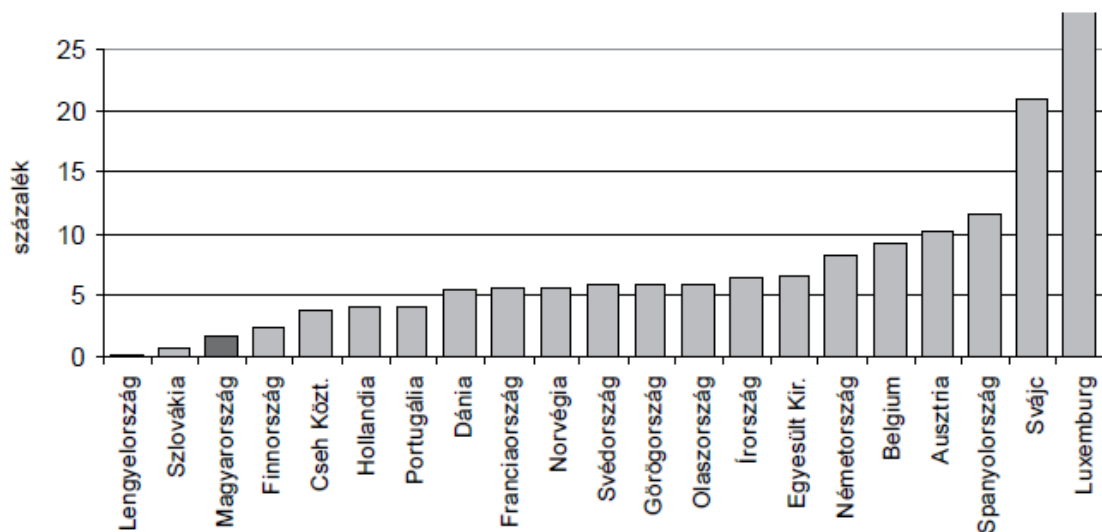
9. diagram A migráns külföldi állampolgárok száma a főbb küldő országok szerint (1995-2008) (Hárs, 2012)

Érdemes szót ejteni a Magyarországon élő kínai kisebbségről is, akik a rendszerváltást követően érkeztek kihasználva a vízummentesség egy rövid ideig tartó szakaszát. Az ideérkezők száma mintegy 30.000-40.000 főre tehető ebben az időben, azonban jelentős részük tranzit országgént használta Magyarországot és mára mintegy 10.000-en maradtak. Az ország szerepe, mint központi elosztó ország azonban továbbra is megmaradt.

Hazánk Európai Unió csatlakozását követően megváltoztak a jogi körülmények, ezt követően a magyarok is uniós állampolgárként szabadon léphették át a határokat, az ellenőrzések csak a szükséges mértékben zavarhatták a határátlépést. A munkavállalással kapcsolatban a régi uniós tagállamok egy része korlátozásokat vezetett be, melyeket Magyarország a viszonyosság elve alapján szintén alkalmazott. (Görbe, 2010)

Magyarország 2007. decemberi majd 2008. márciusi teljes jogú schengeni taggá válásával a határellenőrzés a lakosok számára megszűnt, bárhol, bármikor átléphetővé váltak a belső

határok. A külső, nem schengeni (Bulgária, Ciprus, Egyesült Királyság, Írország, Románia) területekre/területekről történő mozgás esetében azonban továbbra is megmaradt az ellenőrzés.

10. diagram Külföldi népesség a teljes népesség százalékában (Hárs, 2012)

Magyarország európai összehasonlításban meglehetősen alacsony külföldi népességgel számolhat, ez az egyik legalacsonyabb Európában. Luxemburggal összehasonlítva közel tízszeres a különbség.

A 2013 augusztusában nyilvánosságra hozott migrációs stratégia célként jelöli meg a migrációt elősegítő tényezők fejlesztését (ügyszféra közgazdaság, külföldiek integrációját elősegítő intézkedések, stb.) a biztonsági szempontok figyelembevételével. A stratégia támogatja a legális migráció minden formáját. (Magyar Hírlap, 2013)

Magyarország az előrejelzések alapján 2050-re mintegy egy millió fővel kisebb népességgel számolhat kizárólag a születési és halálozási adatok figyelembevételével, így ennek pótlására hasonló mennyiségű bevándorlóra lenne szükség. (Görbe, 2010)

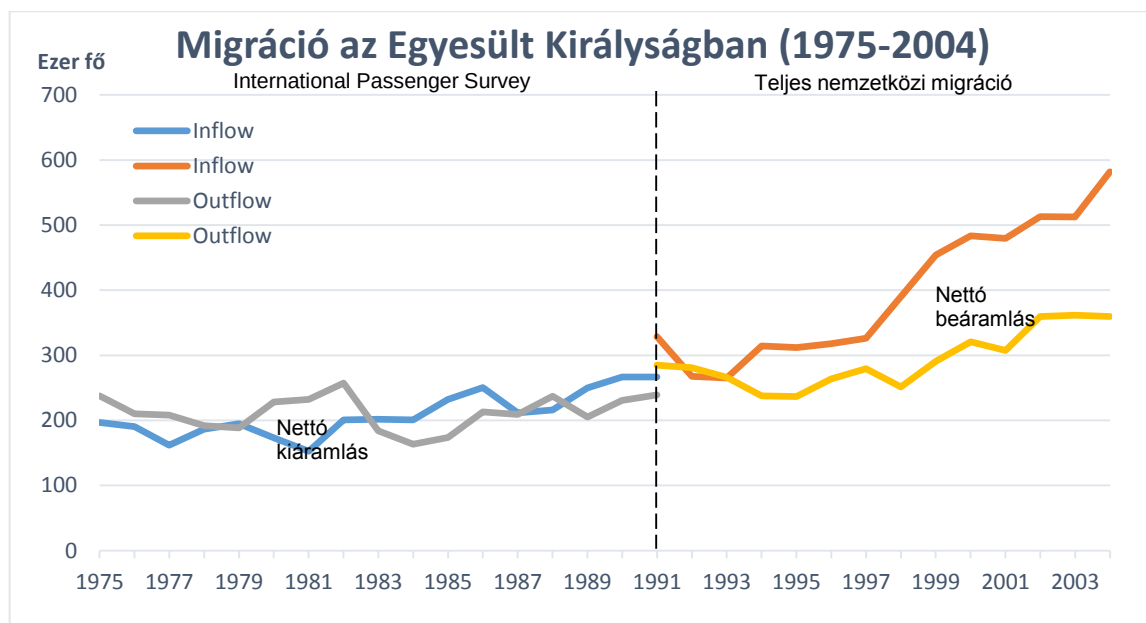
Egyesült Királyság

Számos országgal ellentétben az Egyesült Királyság nem vezet pontos statisztikákat arra vonatkozóan, hogy mely országok a migráció forrás és célországai. Ezekre az adatokra csak következtetni lehet, részben a letelepedési engedélyt vagy tartózkodási engedélyt kérők számából, részben pedig elsősorban a reptereken történő kérdőíves megkeresésekre (IPS – International Passenger Survey) adott válaszok alapján. (Ezekre a kérdőívekre a megkérdezettek mintegy 80%-a válaszol.) Azonban ezek a statisztikák magukban foglalják a turistákat is, így nem feltétlenül pontosak, míg a letelepedési vagy tartózkodási igényekből

felállított statisztikák nem tartalmazzák azokat, akik bár az országban élnek és dolgoznak, nem érezték szükségét, hogy ezeket megigényeljék.

Az Office for National Statistics (ONS) által e témakörben készített statisztikák két részre, az 1991 előtti és utáni részre bonthatók. Míg 1991-et megelőző időkből a migrációs becslésre vonatkozó metodika kizárólag az IPS adataira épített, addig az ezt követő években már számos egyéb forrás is bekerült a módszertanba, melyekkel sokkal pontosabbá tehető a becslés.

Mint az az alábbi diagramon is látszik, a nettó migráció két összetevőből, a bevándorlásból és az elvándorlásból tevődik össze. Míg 1993-ig a bevándorlók és kivándorlók fej-fej melletti értékekkel szerepelnek hol egyik, hol másik javára, addig a rá következő évtől a bevándorlás egyre erőteljesebbé válik. A népesség összetételére ennek egyre nagyobb ráhatása van. 1975-1982 között a kivándorlás volt hangsúlyosabb, a bevándorlók száma évi 153.000 és 201.000, a kivándorlók pedig 189.000 és 257.000 között ingadozott. Ez az időszak a nettó kivándorlás időszaka. Ez alatt a nyolc év alatt mintegy 1,8 millió fő hagyta el az Egyesült Királyságot, míg mindössze 1,5 millió bevándorló érkezett. 1983-1993 között a két érték megközelítőleg azonos szinten maradt, bár a mértékük enyhén emelkedett. Az 1994-2004-es időszak egyértelműen a bevándorlás időszaka, ez alatt az idő alatt mintegy 4,7 millió személy érkezett az országba, mint migráns és mintegy 3,3 millió vándorolt ki. Ez alatt az évtized alatt mind a kivándorlás mind a bevándorlás mértéke nőtt.

11. diagram Nemzetközi migráció 1975-2004 között (National Statistics, 2005)

Mivel a nettó migráció a születés és halálozás mellett a harmadik komponens, melyek jelentősen befolyásolja a népességváltozást. A népességre vonatkoztatott előrejelzések alapján a migráció a jövőben is fontos tényezője marad az Egyesült Királyság népességváltozásának.

Előrevetített népességváltozás, Egyesült Királyság, 2004-2031¹

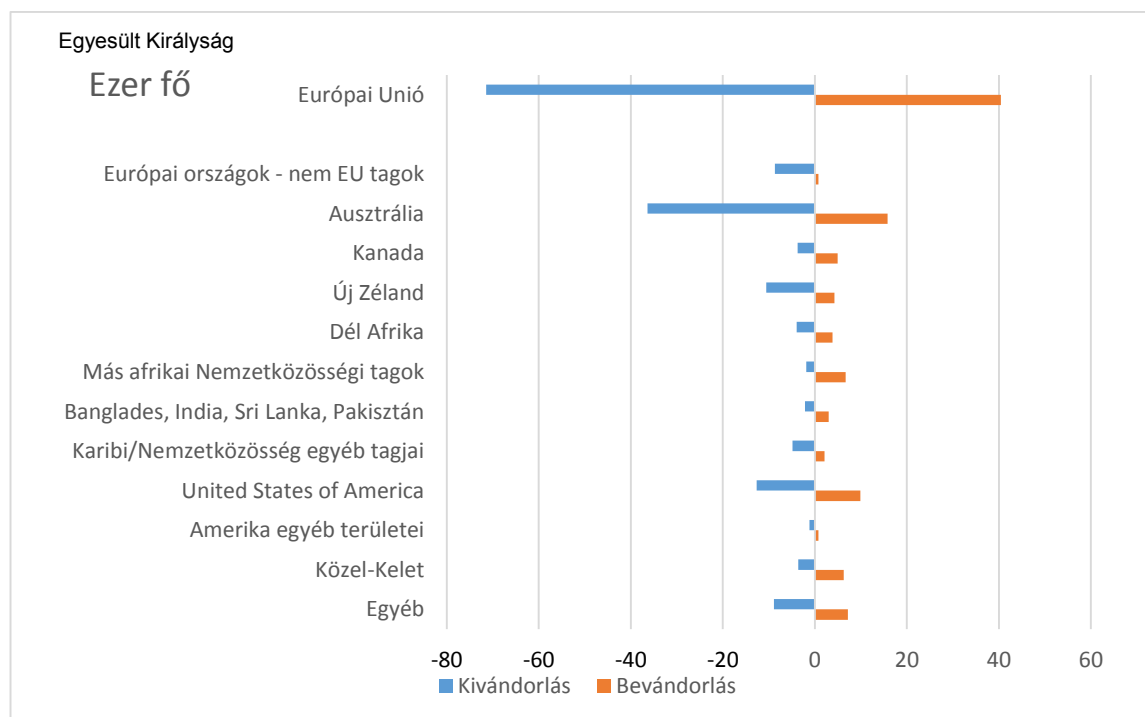
Egyesült Királyság, elsődleges előrejelzés						Ezer fő
	2004-2009	2009-2014	2014-2019	2019-2024	2024-2031	2004-2031
Kezdeti népesség	59 835	61 351	62 731	64 166	65 519	59 835
Születések	3 531	3 520	3 595	3 613	4 960	19 219
Halálozás	2 926	2 865	2 884	2 985	4 481	16 141
Természetes változás	+606	+655	+711	+628	+479	+3 078
Net. migráció	+910	+725	+725	+725	+1 015	+4 100
Teljes változás	+1 516	+1 380	+1 436	+1 353	+1 494	+7 178
Végso népesség	61 351	62 731	64 166	65 519	67 013	67 013

Egyesült Királyság, „zero-net-migration” forgatókönyv						Ezer fő
	2004-2009	2009-2014	2014-2019	2019-2024	2024-2031	2003-2031
Kezdeti népesség	59 835	60 350	60 765	61 107	61 287	59 835
Születések	3 438	3 274	3 217	3 153	4 237	17 320
Halálozás	2 923	2 859	2 875	2 974	4 462	16 093
Természetes változás	+515	+415	+342	+179	-225	+1 226
Net. migráció	0	0	0	0	0	0
Teljes változás	+515	+415	+342	+179	-225	+1 226
Végso népesség	60 350	60 765	61 107	61 287	61 061	61 061

¹ Az adatok évközi adatokra vonatkoznak (Június 30)

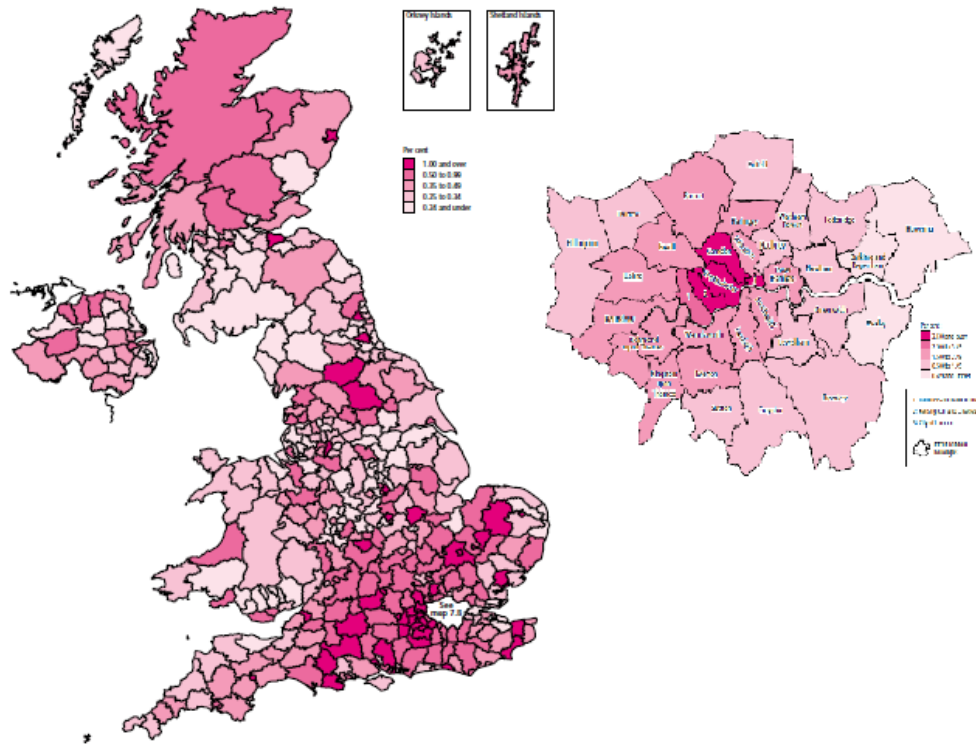
Forrás: 2004-based Population Projections, Government Actuary's Department

3. táblázat Előrevetített népességváltozás 2004-2031 között (National Statistics, 2005)

12. diagram Brit állampolgárok nemzetközi migrációja 2003-ban (National Statistics, 2005)

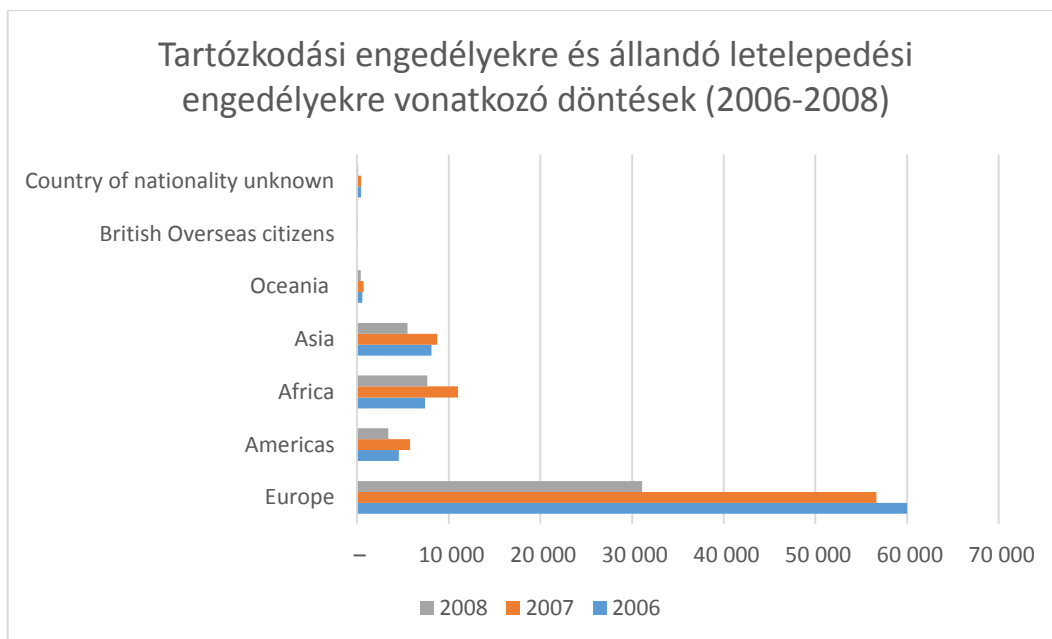
Mint az a diagramból kitűnik, a brit állampolgárok fő kivándorlási célpontja az EU valamely tagállama, ezen kívül fontos szerepet játszik még Ausztrália, mely a legnagyobb befogadó egyéni országgént jellemezhető, megelőzve az Egyesült Államokat és Új-Zélandot. A legtöbb az országba szintén az EU valamely tagállamából érkeznek, majd pedig Ausztráliából és az Egyesült Államokból.

4. ábra A 2001-es népszámlálást megelőző év azonos időszakában külföldön élők aránya a teljes lakossághoz viszonyítva (National Statistics, 2005)

A bevándorlók legnagyobb része a 2001-es népszámlálási adatok alapján a belső londoni (Kensington and Chelsea; Westminster; Camden; City of London) területekre költözik, ahol népességhez viszonyított arányuk meghaladja a 3,5%-ot, Londonban néhány kerületet leszámítva viszonylag magas, 1% feletti a bevándorlók aránya. A teljes országot figyelve elmondható, hogy a déli, Londonhoz viszonylag közel eső területek, Közép-Anglia területén Leeds, Sheffield és Manchester környéke, valamint Skócia a leginkább kedveltek a bevándorlók körében, ezen országrészekben a bevándorlók aránya 0,5% feletti.

Mivel ezek az adatok azon személyekre vonatkoznak, akik a népszámlálás előtti év azonos időszakában külföldön éltek, a bevándorlók valós száma jelentősen magasabb is lehet, viszont jól körvonalazza, hogy melyek a kedvelt betelepülési régiók körükben.

13. diagram Tartózkodási engedélyekre és állandó letelepedési engedélyekre vonatkozó döntések (2006-2008) (Saját szerkesztés ONS adatai alapján)

Az újabb, más forrásból származó adatok szintén megerősítik az előzőekben leírtakat, mely szerint a bevándorlók legnagyobb többsége Európa valamely országából érkezik. A fenti ábrán látható, hogy a 2006-2008 közötti időszakban ők kérvényezték legtöbbször a tartózkodási engedélyre és letelepedési engedélyre vonatkozó igényüket, számuk pedig évről évre növekszik.

KÍSÉRLET A MIGRÁCIÓS HAJLANDÓSÁG VIZSGÁLATÁRA

A dolgozat megírása során felmerült a kérdés, hogy megállapítható-e mekkora két ország között a migrációs hajlandóság, ezzel esetlegesen előre jelezve annak előnyeit és hátrányait, felkészülési lehetőséget biztosítva ezzel az országok kormányainak és lakóinak. Véleményünk szerint pontos eredményeket ugyan nem lehet kihozni, de egy egyszerűsített modellt használva összehasonlíthatóvá válnak az országok.

A dolgozatban kísérletet teszünk arra, hogy egy több faktort figyelembe vevő elemzésen és értékelésen keresztül megállapítsuk, hogy mekkora adott országok között a migrációs hajlandóság. Természetesen először is ennek elkészítéséhez egy modellt, a valóság egy jelentősen leegyszerűsített képmezését volt szükséges létrehozni. Ennek során eltekintünk bizonyos tényezőktől, melyek egy része mérhető, de a módszer egyszerűen tartása és a végeredményre gyakorolt hatása végett el kellett tekintenünk ezektől. A tényezők egy másik csoportja meglehetősen magához az egyénhez, mint individuumhoz kötött, jelentősen függ annak személyes befolyásoltságától, így mérése sem vezet eredményre. Ezen utóbbi csoportba tartozó tényezőknek viszont jelentős ráhatása lehet a migrációra, így a végső eredményt esetenként akár nagymértékben is torzíthatja.

A kialakított módszer elsősorban a hasonló háttérrel rendelkező országokra alkalmazható, annak kialakítása során nem volt célunk váratlan helyzetekre való felkészülés, mint például természeti katasztrófák, háborúk, üldöztetések, egyéb váratlan vagy a normálistól eltérő események hatására meginduló elvándorlás magyarázata. Mivel azonban a válságokat a piaci berendezkedésű gazdasági rendszerek egy természetes velejárójának tekintjük, annak hatása pedig nem elhanyagolható, így az elemzés során ezt is figyelembe vettük.

A módszer és használata

A módszer kialakítása során többször ütköztünk olyan problémába, hogy nem találtunk az általunk kiválasztott tényezők mérésére megfelelőnek ítélt módszert, így bizonyos esetekben más tudományterületek elméleti alapjait kölcsönvéve alakítottuk ki az általunk helyesnek gondolt mérési módszert, mérőszámokat.

Alkalmazott mérőszámok és elméletek

A migrációt befolyásoló tényezők alapvetően három csoportba sorolhatók, melyek a következők:

- **Kultúra-specifikus tényezők:** a kultúrával, beszélt nyelvekkel, ezek hasonlóságaival és különbségeivel kapcsolatos tényezők tartoznak ide. Hatásuk lehet restriktív és támogató is a különbségek mértékétől és milyenségétől függően. Két lényegesen különböző kulturális háttérrel rendelkező ország munkavállalóinak az együttműködés több nehézséget szülhet, ez konfrontációhoz vezethet, míg hasonló kulturális háttérrel rendelkező személyek viszonylag egyszerűen képesek az adaptációra.
- **Gazdaság-specifikus tényezők:** a gazdasági háttér fontos tényezője a migrációnak. Számos faktort foglal magába, melyek a gazdasági és anyagi jólétre vonatkoznak mind rövid, mind hosszútávon. Ilyen tényezők lehetnek a válságok és hatásaik, a munkanélküliség változása, az életkörülmények, stb.
- **Személyes tényezők:** e tényezők a személy, mint individuum saját, máshoz nem vagy csak nehezen köthető preferenciáit takarják, mely bizonyos esetekben akár erősebb is lehet, mint az előző két csoportba tartozó tényezők. Ilyen lehet a barátok és a család ráhatása, a kalandvágy, kíváncsiság. Ezek nehezen megfoghatók, elemezhetők.

A dolgozat hátralévő részében az alkalmazott tényezők ismertetése következik. A személyes tényezők bővebb ismertetésétől, használatától azok mibenléte miatt a későbbiekben eltekintünk.

Kultúra specifikus tényezők

Hofstede kulturális dimenziói (The Hofstede Centre, 2012)

Geert Hofstede által 1967-1973 között az IBM berkein belül folytatott le egy kutatást, melynek célja annak megállapítása volt, hogy a munkahelyi értékek milyen módon befolyásoltak a kultúra által. Azon értékek, melyek egymástól elválasztották az egyes országokat statisztikai módszerekkel négy csoportba lettek sorolva, melyek a következők:

- **Hatalmi távolság (Power Distance; PDI)**
Ez a dimenzió kifejezi, hogy a társadalom tagjai milyen mértékben fogadják és várják el a hatalom egyenlőtlen eloszlását. A nagy hatalmi távolsággal rendelkező

társadalmak elfogadják a hierarchikus rendet, mely szerint mindenkinek megvan a saját helye. Ezzel szemben az alacsony értékkel rendelkezőkben az emberek a hatalom egyenlő elosztására törekednek.

- Individualizmus vs. kollektívizmus (Individualism vs. Collectivism; IDV)
A társadalmi pozíciók azon kifejeződésének mérésére szolgál, hogy az egyének mennyire individualisták, mennyire várható, hogy elsősorban magukat és a közeli családot helyezik előtérbe ill. kollektivisták, miszerint a közjó az egyén érdekeit felülírja.
- Maszkulinitás vs. femininitás (Masculinity vs. Femininity; MAS)
Annak jellemzésére szolgál, hogy a társadalom tagjai jellemzően mennyire részesítik előnyben az elért eredményeket, az anyagi javakat és jutalmakat, a sikert (maszkulin típusú társadalom) vagy inkább az együttműködés, a szerénység, az életminőség fontos-e számukra (feminin típusú társadalom).
- Bizonytalanságkerülés (Uncertainty Avoidance; UAI)
Annak fokát fejezi ki, hogy a társadalom tagjai mennyire érzik magukat kényelmetlenül bizonytalan helyzetben. A legfőbb kérdés, hogy „Meg kell-e próbálnunk kontrollálni a jövőt, vagy csak hagyjuk megtörténni?”. Erős UAI esetén sokkal inkább a hit, a viselkedés szabályai a mérvadóak, intoleráns az ún. ortodox viselkedéssel és ötletekkel szemben. A gyenge UAI ezzel ellentétben sokkal inkább kiegyensúlyozottságot mutat.

1991-ben, Michael Bond által végzett kutatásokra alapozva egy ötödik dimenzió is bevezetésre került, melynek neve Hosszú vagy rövid távú orientáció (Long-Term Orientation; LTO), majd 2010-ben egy újabbal, az Indulgence vs. Restraint-el bővült a sor Michael Minkov munkássága nyomán.

Mivel az országokra vonatkozó értékek relatívák, így értelmük leginkább csak más országok értékeivel való összehasonlítás során mutatkozik meg. Ezen értékek akár évtizedekig is állandóak maradhatnak, amennyiben változás történik, az viszont jellemzően több országra is kihat, így a relatív értékük viszonylagos állandóságot mutat.

Nyelvismeret

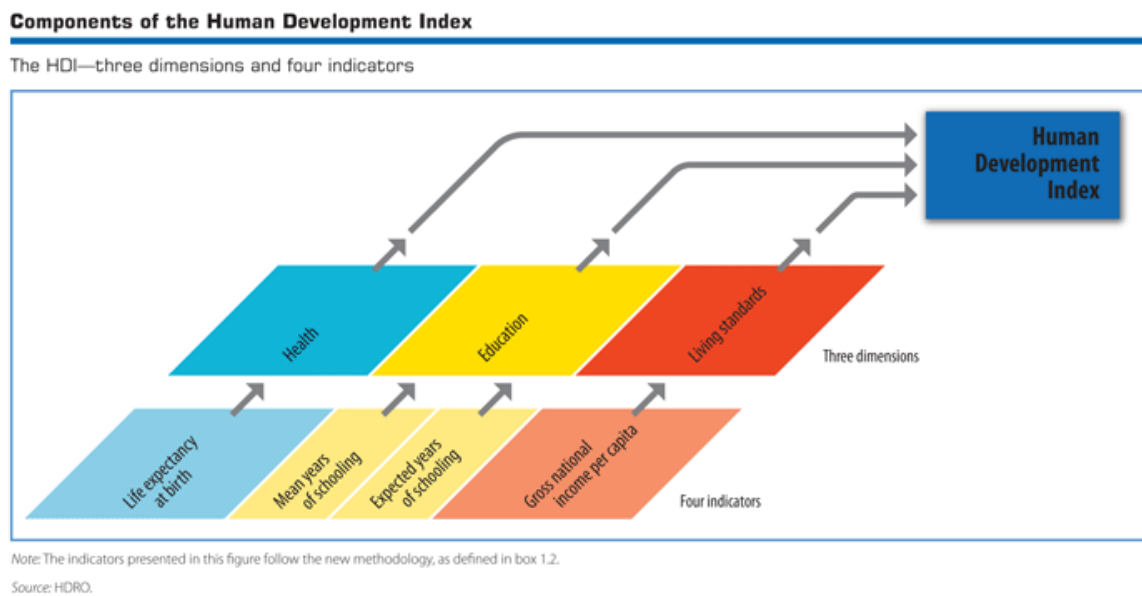
A nyelvismeret fő tényezőként szerepel, mivel alapvetően befolyásolja, hogy kik mely országokba költözhetnek munkavállalási céllal. Kevés kivételtől eltekintve az emberek olyan országba költöznek, melynek nyelvét legalább a munkavégzéshez megfelelő szinten

beszélnek. Bizonyos esetekben ez azonban nem kötelező érvényű, néhány speciális állás esetében elegendő az adott pozíció betöltéséhez szükséges nyelvet megfelelő szinten ismerni. Mivel a multinacionális vállalatok terjedésével ezen „különleges” pozíciók száma egyre növekszik, így ezeket szintén szükséges figyelembe venni.

Gazdaság-specifikus tényezők

Human Development Index

A HDI egy mutatószám, mely a világ országait teszi összehasonlíthatóvá a várható élettartam, iskolai végzettség és a jövedelem figyelembevételével. Az értéke 0 és 1 között mozoghat, a magasabb mutatószám magasabb fejlettségi értéket mutat.

5. ábra A HDI elemei (United Nations Development Programme, 2013)

Az átlagosan oktatásban töltött idő alatt a 25 évesek oktatásban töltött idejének átlagát, míg a várható oktatásban töltött idő az iskola kezdetekor várható oktatásban töltött időt jelöli. Az életszínvonalra vonatkozó komponens az egy főre eső GNI értékéből kerül kiszámításra. (United Nations Development Programme, 2013)

Az elvégzett számításokban az indexet egyéb tényezők súlyozására használtuk.

Happy Planet Index

A HPI azt méri, hogy mely országok biztosítanak hosszú, boldog, fenntartható életet a lakosai számára. Az index három tényezőre (születéskor várható élettartamra, a tapasztalt jólétre valamint az ökológiai lábnyom mértékére) vonatkozó értékeket használ, ezek alapján

állapítja meg és rendezi sorba az országokat, hogy milyen hosszú és boldog élet élnek, míg adott mértékű ökológiai lábnyomot hagynak maguk után. Ennek alapján a képlet:

$$\text{Happy Planet Index} = \frac{\text{Tapasztalt jólét} \times \text{Várható élettartam}}{\text{Ökológiai lábnyom}}$$

A recesszió és a válság meghatározása

A válságok befolyásolhatják a migrációt, mivel a recesszióban illetve depresszióban szenvedő gazdaságok munkaerő-megtartó képessége csökken, a munkanélküliség nő. Két válságban lévő ország közül jellemzően a fejlettebbre van nagyobb hatása a gazdasági válságoknak, ennek köszönhetően az ő munkaerő-megtartó képessége csökken arányaiban mérve nagyobb mértékben. De mikortól is mondható, hogy egy ország válságban van?

A gazdasági válságok definíciójának keresésekor számos problémába ütközünk, mivel nem létezik egy egységes meghatározás rá. A válságok hátterében is számos tényező húzódik meg, melyektől függ, hogy milyen típusú válság is alakul ki. 1989-ben megjelent Kindelberger – Manias, Panics and Crashes című könyve egy gazdasági ciklus hét állapotát különbözteti meg. (Ács, 2011)

- Egy külső tényező – mely lehet gazdasági, technológiai változás egyaránt – hatására robbanásszerű fejlődés indul el.
- A második fázisban megjelennek a spekulatív szereplők, árfolyam-emelkedés következik be.
- A harmadik fázis az eufória fázisa, mely során a tulajdonosok belső eladásokkal profitot realizálnak, ezzel a piacon elindítják a szereplők egy irányba mozgását.
- A negyedik fázis a felismerés/kimerülés szakasza, mely során egyes nagy, intézményi szereplők realizálják, hogy a nagy bennfentes eladások mögött eddig még fel nem fedezett események állnak. Ennek hatására a résztvevők egy irányba mozdulnak el.
- Az ötödik és hatodik fázis szorosan összetartozik. Ez a pánik és kétely állapota, mely során minden résztvevő likvid eszközökbe menekül. Ezzel összefügg a kétely, melynek köszönhetően leépül a hitelből történő finanszírozás.
- Az utolsó fázis a depresszió, mely a tőkeáttétel csökkenésének következménye.

Az USA-ban működő National Bureau of Economic Research (NBER) álláspontja szerint a recesszió „egy szignifikáns visszaesés a gazdasági aktivitásban mely a gazdaságban

tovaterjed, tovább tart néhány hónapnál és látható hatásai vannak a reál GDP növekedésben, a reál személyi jövedelemben, ipari termelésben és a nagy és kiskereskedelembeben”. (O’Donoghue, 2009)

A Northwestern University NBER Committee tagja, Robert Gordon szerint a háború utáni Egyesült Államokban még nem fordult elő, hogy a munkanélküliségben bekövetkező 1%-os növekedés anélkül következett volna be, hogy recesszió is bekövetkezett volna. A munkanélküliek számának jelentős növekedése azután következik be, hogy maga a recesszió elkezdődött. Ennek megfelelően használható a munkanélküliség is a recesszió jelzésére. (O’Donoghue, 2009)

Az 1970-es évektől elfogadott, hogy recesszió alatt egy két negyedéven át tartó negatív GDP növekedést értünk. Ez a definíció Julius Shiskin 1974-ben The New York Times-ban megjelent cikkén alapul, amely a recesszió tényezőinek egy listáját írta le. Bizonyos okokból ebből a listából mindössze az előbb említett két féléven át tartó negatív GDP növekedés terjedt el. (O’Donoghue, 2009)

A dolgozatban az Európai Unió tagjaira is érvényes recesszió meghatározását használjuk, mely szerint recessziónak nevezhető a két negyedéven át tartó negatív reál GDP növekedés. Mivel a válság a recesszióval kezdődik, így jelen dolgozatban a válság alatt a továbbiakban a recessziós és depressziós időszakok együttesét értjük.

Korlátozások, kedvezmények

Az országok a személyek mozgására vonatkozó korlátozásokat is bevezethetnek. Ilyen például a vízum, a munkavállalási engedély vagy egy egyszerű regisztráció megkövetelése. Az Európai Unió országaiban mindháromra van példa. Vízumkötelezettség az EU tagállamain belül nincs, viszont egy régi tagállam egy új állam Unióhoz való csatlakozását követően maximum hét évig korlátozásokat vezethet be. Ennek oka a nemzeti munkaerőpiac védelme, ugyanis így kontrollálható az új tagállam felől érkező munkaerő beáramlása. A moratóriumi idő felkészíti mind a befogadó országot (jellemzően régi tagállam) munkaerőpiacát/kormányzati szerveit/törvényhozását, mind az új tagállam munkaerőpiacát egy harmonikus átmenetre, mely során a nagymérvű, hirtelen népességáramlás elkerülhető, a nemzetközi kapcsolatokban fellépő nézeteltérések kevésbé éleződnek ki.

Az országok egymással szemben bi- vagy multilaterális megállapodásokon keresztül egymás számára kedvezményeket is biztosíthatnak, melynek köszönhetően a két ország közti népességcsere nagyobb intenzitást mutathat. Ilyen megállapodás van érvényben többek között Bulgária és Törökország, vagy Bulgária és Spanyolország közt.

Súlyos anyagi deprivációs ráta

Anyagi deprivációs ráta egy olyan gazdaságilag megterhelő állapotot jelöl, amikor nem engedhetők meg bizonyos javak, melyek a legtöbb ember számára kívánatosak vagy szükségesek a megfelelő élethez. Ez az indikátor különbséget tesz azon személyek között, akik nem engedhetnek meg maguknak bizonyos javakat vagy szolgáltatásokat, és olyanok közt, akiknek valamely más okból nincsenek ezek (például, mert nincs rá szükségük). Az indikátor – melyet a Szociális Védelmi Bizottság adoptált – méri, hogy a lakosság hány százaléka nem engedhet meg magának hármát a következők közül:

- bérleti díj, jelzáloghitel, közüzemi számlák fizetését,
- az otthon megfelelően melegen tartását, fűtését,
- váratlan kiadásokkal történő szembenézést;
- hús vagy egyéb protein rendszeres fogyasztását (legalább minden második nap)
- évente legalább egy hét nyaralást,
- TV készüléket;
- mosógépet;
- autót;
- telefont.

A súlyos anyagi deprivációs ráta meghatározás szerint annak képtelenségét jelöli, hogy fentebb leírtak közül legalább négyért fizessenek. (European Commission, 2013)

A módszer

A módszer az előzőekben leírt, a migrációt befolyásoló három pillérre épül. Mivel azonban a harmadik, a személyes tényezők magának az egyénnek a befolyásoltságától függ, így ezzel a továbbiakban nem kívánunk foglalkozni. Így a módszer a következő két csoporthoz tartozó mutatókat és elméleteket használtuk:

- Kultúra-specifikus tényezők
- Gazdaság-specifikus tényezők

A kulturális tényezőkbe soroljuk a kulturális eltérés által okozott kulturális sokk jelenségét, valamint a nyelvismeretet.

A kulturális sokk mérésére Hofstede kulturális dimenzióit használtuk. A dolgozatban az eredeti kutatás eredményeit vettük alapul, így mindössze annak négy dimenzióját alkalmazzuk, az eredetileg kapott értékekkel. Fontos figyelembe venni, hogy ezen értékek bár akár évtizedeken keresztül állandóak maradhatnak, amennyiben pedig változnak, úgy sok esetben a többi országgal együtt teszik ezt, azonban az adatok gyűjtése óta mintegy 40 év telt el, így egyes országok mára jelentős eltérést mutathatnak.

Az alkalmazott képlet a következő:

$$H = |PDI_{C1} - PDI_{C2}| + |IDV_{C1} - IDV_{C2}| + |MAS_{C1} - MAS_{C2}| + |UA_{C1} - UA_{C2}|;$$

ahol

H: Hofstede-érték;

PDI: Hatalmi távolság (Power Distance Index)

IDV: Individualizmus vs. kollektívizmus (Individualism vs. Collectivism)

MAS: Maszkulinitás vs. femininitás (Masculinity vs. Femininity)

UA: Bizonytalanságkerülés (Uncertainty Avoidance)

C₁: „küldő” ország

C₂: „fogadó” ország

Mivel az így kapott H érték meglehetősen magas, így azt 50-el osztjuk, így egy 0-tól nagyobb, jellemzően 5-től kisebb számot kapunk (felső korlát nincs).

Annak kiszámítására, hogy egy országból maximálisan hány ember távozhat egy bizonyos másik országba – pusztán a nyelvismeretet figyelembe véve és minden egyéb körülménytől eltekintve – a következő képletet használtuk:

$$L_{max} = \sum_{i=1}^n (L_{C1i} * P_{C1} * J_{C2i});$$

ahol

L_{max}: emigránsok maximális száma C₁ országból, kizárólag nyelvi tudást figyelembe véve

P_{C1}: C₁, azaz „küldő” ország népessége

L_{C1i}: C₁ országban a lakosság körében i-edikként beszélt nyelv aránya

J_{C2i} : C_2 , azaz „fogadó” országban az az álláshirdetések aránya a C_1 országban i -edikként megjelölt nyelven

n : a beszélt nyelvek száma a C_1 országban

Mivel a J_{C2} -re vonatkozó statisztikai adatokat nem találtunk, így a képlet a számításaink során a következőképp módosul:

$$L_{max} = L_{C2} * P_{C1};$$

ahol

L_{C2} : a küldő országban a fogadó ország nyelvét beszélők aránya.

Ekkor kénytelenek vagyunk eltekinteni azon személyek lehetséges munkavállalásától abban az esetben, ha ugyan nem beszélik a fogadó ország nyelvét, de egy ott idegen nyelvüként meghirdetett pozícióra jelentkezhetnének.

A gazdasági tényezők közé soroljuk a fejlettségre, jólétre, anyagi helyzetre vonatkozó tényezőket. Továbbá ide tartoznak a bevándorlást korlátozó tényezők is, mint amilyen a vízum vagy munkavállalási engedély szükségessége.

Az általános fejlettségre a Human Development Index-et (HDI) használtuk, mivel könnyen értelmezhető aggregált mutatószám. Az adott országra vett HDI értéket a képletben az egyéb tényezők súlyozására használtuk.

A súlyos anyagi deprivációs rátát az országok közötti anyagi jólét mérőszámaként, a bérek közötti különbségek leírására használtuk. Ennek segítségével kiküszöbölhetővé váltak az egyes országok közötti bérek és a megélhetés költségei, egységes alapot teremtve az összehasonlításra. A képletben a súlyos anyagi deprivációs rátát SMD-vel jelöltük.

Mivel a válságok is hatással vannak a migrációra, így azok nagyságának számszerűsítésére is szükség volt. Mivel erre vonatkozóan nem találtunk megfelelő mérőszámot, így a geofizikából kölcsönöztünk ötletet ennek mérésére. A képlet elvi alapja a Richter-skála, mely a szeizmológiában a földrengések erősségének mérésére szolgál. A földrengés erőssége (magnitúdója) a földrengéskor a fészekben felszabaduló energia logaritmusával arányos. Ebből kiindulva a képlet a következő:

$$M_v = \frac{10}{\log_{10} \sum_{i=1}^n \frac{A_i}{C}};$$

ahol

M_v : a válság magnitúdója

n : adott országot sújtó válságok száma

A : az adott válságtól szenvedő országok száma ($A > 0$)

C : az összes ország száma (számuk a dolgozatban 195; az ENSZ tagjai valamint a megfigyelő államok (193+2)).

Amennyiben az országok egy csoportját vizsgáljuk, úgy C helyett használható C^* , mely a választott csoport tagjainak számával egyezik meg. A későbbiekben a C^* -al számolunk.

A képlet alapján meghatározható, hogy mennyire súlyos, mennyire kiterjedt világszinten egy adott válság. Országok között nem tesz különbséget sem nagyság, sem gazdasági/politikai/katonai sem semmilyen egyéb téren. Így a kapott érték a válság tovaterjedésének mértéke alapján határozza meg annak erősségét. A kiterjedtebb válság nagyobb értékkel párosul. Amennyiben egy ország nem fonódott bele a világ gazdaságba, úgy egy belső gazdasági visszaesés ugyan súlyosan érintheti, de kifelé ez minimálisan lesz érezhető, ennek alapján az erőssége is minimális lesz világszinten még akkor is, ha egyébként egy meglehetősen nagy országról van szó. Egy kisebb, nyitott, stratégiaiilag nagyobb jelentőségű, országból kiinduló válság azonban sokkal könnyebben tovagyűrűzik, így a válság erőssége is nagyobb lesz.

Amennyiben nincs válság, a képlet nem értelmezhető, ekkor az $M_v = 0$.

Bevándorlást elősegítő/korlátozó tényezőknek is fontos szerepük van az országhatárokon átvélő migrációra gyakorolt hatásukban. Az országok gazdasági és/vagy politikai okokból korlátozásokat vagy kedvezményeket vezethetnek be egyes országokkal szemben. Ezekben az esetekben a migrációs hatások akár jelentősen is torzulhatnak. Hogy mennyire is befolyásolja egy-egy intézkedés, arra a következő táblázatot alakítottuk ki. Az értékek önkényesen lettek megválasztva, mivel itt a korlátozások és kedvezmények megléte, azok típusa a fontos. Az alkalmazott képletben ezen értékeket vettük alapul, a befolyásoltság mértékét jelölik. Korlátozás mértékét R -el jelöltük az angol „restrictions” szóból eredően.

Tiltás/kedvezmény	Érték (R)
A belépés speciális engedélyhez kötött, az országhatár gyakorlatilag zárt a hétköznapi munkavállalók előtt	-3
Vízumhoz és meghívólevélhez kötött	-2
Vízumhoz kötött	-1
Munkavállalási engedélyhez kötött	0
Regisztrációhoz kötött	1
Nincsenek sem korlátozások, sem kedvezmények	2
Bizonyos, többnyire kétoldalú megállapodások által szabályozott kedvezményben részesülnek az adott ország lakói	3

4. táblázat Korlátozások és kedvezmények (saját szerkesztés)

Mivel az is fontos szempont, hogy ki hogy érzi magát az adott országban, ezért ez a későbbi (racionális) döntésére szintén jelentős hatással lehet. Ennek mérésére a Happy Planet Index tapasztalt jólétre (Well-Being) vonatkozó értékét vettük alapul. Ennek előnye, hogy mérése kérdőíves módszerrel történik, amikor is az ország lakossága maga nyilváníthat véleményt arról, hogy mennyire is érzi magát jól. Magas érték esetén a migrációs hajlandóság sokkal kisebb lehet, mint egy alacsony érték esetén. Ezt a megállapítást arra alapozzuk, hogy az emberek nem szeretik otthagyni azt a helyet, ahol jól érzik magukat.

Eredmények

Az eredmény az előzőekben ismertetett faktorok értékeléséből adódik, így rávilágítva, hogy egyes országok milyen okok miatt kerültek a bevándorlók célországai közé, másokból pedig miért vándorol ki jelentős embertömeg.

Ezek alapján a migrációs hajlandóság gazdasági és kulturális tényezőket figyelembe véve Bulgária, mint származási ország és az Egyesült Királyság, mint célország között a következőképp alakul: (a nyelvismeretre vonatkozó adatok a 'Europeans and their Languages' 2005-ös felméréséből származnak (Special Eurobarometer, 2006); a többi adat 2011-re vonatozik).

$$H = |70-35|+|30-89|+|40-66|+|85-35|=170$$

Ez alapján az érték alapján a kulturális különbségek egy kicsivel átlag felettinek mondhatók, mely a migrációt enyhén negatívan befolyásolja. A két kultúra között bizonyos területeken szignifikáns különbség mutatkozik, ez megnehezítheti az alkalmazkodást illetve a beilleszkedést.

$$L_{\max} = 0,16 \cdot 7280000 = 1164800 \text{ fő (angolul beszélők száma Bulgáriában)}$$

Mivel a lakosság mintegy 16%-a beszél angolul (~1164800 fő), így elsősorban ők érintettek az Egyesült Királyságba történő emigráció kapcsán. Feltételezzük, hogy a munkavállaláshoz szükséges az adott ország nyelvét beszélni. Mivel nincsenek adataink, hogy a meghirdetett pozíciók milyen nyelvet igényelnek arányaikban, így ettől pontosabb számítást nem tudunk végezni.

$$HPI_{wb}(BG) = 4,2; HPI_{wb}(UK) = 7,0$$

A HPI – Experienced Well-being érték Bulgáriára 4,2, az Egyesült Királyságra véve pedig 7,0. Ennek alapján az Egyesült Királyság egy kifejezetten vonzó célpontot jelöl a térképen, ahol az emberek sokkal jobb feltételek közt élhetnek, mint az anyaországban.

$$R(BG) = 0$$

Bulgáriával szemben a munkaerő áramlására vonatkozóan jelenleg az Egyesült Királyság korlátozásokat alkalmaz. Ezek alapján bolgárok kizárólag munkavállalási engedély birtokában vállalhatnak munkát. A kiadható engedélyek száma korlátozott, így ez egy jelentős korlátozó tényezőt jelent.

$$HDI(BG)=0,782; HDI(UK)=0,875$$

A Human Development Index értékek alapján Bulgária magas fejlettségű országnak számít, míg az Egyesült Királyság már a nagyon magas fejlettségű országok közé sorolható, ami alapján utóbbi kiemelt célpontnak tekinthető. Ott a HDI által mért általános fejlettség magasabb.

$$M_v=0 \text{ mindkét országra nézve.}$$

Mivel az Eurostat adatai alapján a 2011-es évben nem volt legalább két negyedéven át tartó negatív növekedés a GDP tekintetében egyik országban sem, így azok recessziótól mentesnek tekinthetők a korábban felvázolt megállapítások alapján. Mivel a kapott érték 0, így egyik ország javára sem jelentkezik pozitívum ill. negatívum.

$$SMD(BG) = 43,6\%; SMD(UK) = 5,1\%$$

Ezen adatok alapján az Egyesült Királyság lakosságának mindössze 5,1%-a él olyan anyagi körülmények között, mely miatt nem engedhetik meg maguknak a súlyos anyagi deprivációs ráta definíciójában megfogalmazottakat. Ez az arány Bulgáriában azonban 43,6%, mely mintegy 8,5-ször nagyobb az Egyesült Királyságban tapasztalhatónál. Mivel a lakosság életszínvonala Bulgáriában jelentősen alacsonyabb, és mivel a gazdasági alapú

migráció egyik fő oka a megfelelő életszínvonal kialakításának célja, így ez erőteljesen támogatja az Egyesült Királyság felé történő migrációt.

Ellenkező irányú migrációt vizsgálva megállapítható, hogy az Egyesült Királyságból jelentősen kisebb mértékű a Bulgáriába irányuló migráció. Ennek a következő okai vannak: A kulturális különbségek az előzőekben leírtaknak megfelelően kissé nagyobbak az átlagostól, mely a beilleszkedés során okozhat problémákat. A bolgár nyelvismeret az Egyesült Királyságban majdnem kizárólag az oda bevándorolt bolgárok sajátja. Így a nyelvi korlát leküzdése sokkal nehezebb a bolgár munkaerőpiacon, kivételként lehet tekinteni azokra a pozíciókra, melyek kifejezetten angol nyelvtudást igényelnek, ezek száma viszont alacsony. Ugyan Bulgária nem alkalmaz korlátozásokat a munkaerőpiacra történő belépés során a brit állampolgárokra vonatkozóan, viszont a súlyos anyagi deprivációs rátából, a HPI – Experienced Well-being-ből és az alacsonyabb HDI-ből adódó jelentős különbség előrevetíti, hogy ennek ellenére a hajlandóság alacsony marad.

Végső következtetésként levonható, míg az Egyesült Királyság a bolgárok számára egy kifejezetten attraktív országnak tekinthető, addig ez ellenkező irányban nem mondható el.

Magyarország és az Egyesült Királyság között a migrációs hajlandóság a következőképp alakul:

$$H=|46-35|+|80-89|+|88-66|+|82-35|=89$$

A kulturális különbségeket tekintve a két ország meglehetősen hasonlít egymásra, mely pozitívan hat a munkában való együttműködésben. A kulturális különbségekből fakadó konfliktusok előfordulásának az esélye így alacsonynak mondható. Az elemzés során ezt pozitívnak, migrációt elősegítő tényezőnek tekinthető.

$$L_{\max} = 0,16 \cdot 9896000 = 1583360 \text{ fő (angolul beszélők száma Magyarországon)}$$

A Magyarországon élők nyelvismeretére vonatkozó adatok a 2011-es népszámlálási adatok KSH által publikált eredményeiből származnak. Az angolul beszélők aránya nagy hasonlóságot mutat Bulgáriáéval.

$$HPI_{wb}(HU) = 4,7; HPI_{wb}(UK) = 7,0$$

Hasonlóan a bolgár példához, Magyarország esetében is jelentősen alacsonyabb a HPI_{wb} index, így a következtetés is hasonló: az Egyesült Királyság kifejezetten pozitív célpont az angolul beszélő magyarok számára.

$R(HU)=2$

Az Egyesült Királyság területén azonos feltételekkel élhetnek és dolgozhatnak a magyar állampolgárok, így ez pozitív tényezőként értelmezhető. Magyarország EU csatlakozását követően bevezetésre került egy regisztrációs folyamat (Worker Registration Scheme - WRS), mely azonban hatályát veszítette 2011. április 30-án, a hét éves moratórium végén.

$HDI(HU)=0,831$; $HDI(UK)=0,875$

A Human Development Index értékek alapján Magyarország és az Egyesült Királyság is a nagyon magas fejlettségű országok közé sorolható. Jelentős különbségek nincsenek, az általános fejlettség mértéke nem befolyásolja pozitív vagy negatív irányban a migrációt.

$M_v=0$ mindkét országra nézve.

Hasonlóan Bulgária esetéhez, Magyarországon sem volt recesszió a 2011-es évben, így válság nem befolyásolta a migrációra való hajlandóságot.

$SMD(HU) = 23,1\%$; $SMD(UK) = 5,1\%$

A súlyos anyagi deprivációt vizsgálva elmondható, hogy bár jelen esetben kisebb a különbség a két vizsgált ország között, de továbbra is elég magas ahhoz, hogy erőteljesen pozitívan hasson a migrációs hajlandóságra.

Ellenkező irányú mozgásokat vizsgálva elmondható, hogy bár a kulturális különbségek viszonylag alacsonynak tekinthetőek, a nyelvismeret hiánya jelentősen korlátozza a britek Magyarországra történő bevándorlását. Továbbá az életszínvonalbeli különbségek is negatívan hatnak, bár sokkal kevésbé, mint Bulgária esetén. Ennek alapján elmondható, hogy bár sok tekintetben pozitívabb a helyzete Magyarországnak, az Egyesült Királyság lakói számára nem tekinthető igazán potenciális célországgént.

ÖSSZEFOGLALÓ

A dolgozatban bemutatásra kerültek a munkanélküliség veszélyei, és azokra adható válaszlehetőségek, melyek az elemzett három országban alkalmaznak ennek visszaszorítására. Látható, hogy a három országban a fiatalok munkanélküliségének oka nem teljesen egyezik meg, míg Bulgáriában és Magyarországon az általános munkanélküliség is magas, addig az Egyesült Királyságban a mintegy 7%-os fiatalkori munkanélküliség sokkal inkább strukturális okokra vezethető vissza.

A munkanélküliség – különösen a fiatalokban elszorodott – számos negatív hatással rendelkezik, melynek egyik következménye lehet az emigráció. Bár elsősorban ez a periférikus országokat érinti (például Bulgária vagy Magyarország), de a fiatal brit lakosság, a tanulók körében végzett felmérések azt bizonyítják, hogy bár az előző két országgal összehasonlítva jelentősen jobb az életkörülmények, mégis a 16-25 éves korosztály mintegy fele határozottan fontolgatja, hogy egy másik országba települ át. Ennek tükrében Európa a határain belül is a történelem egyik legnagyobb népvándorlásának nézhet elébe, ha viszont az Európai Unióra, mint centrumra tekintünk, akkor a külső országokból is jelentős mennyiségű embertömeg beáramlása várható. Az Európai Unió a mobilitás támogatása mellett kötelezte el magát, melynek megvannak azon pozitív hozadécai, hogy a munkaerőben bővelkedő és munkaerőhiányos országok kiegyenlíthetik rövidtávon egymás szükségleteit, hosszabb távon pedig egy koherens államközösség alakulhat ki, amely messze túlmutat a szabályok, törvények és együttműködések által létrehozott Egy Európán.

A dolgozat megírása közben felmerült a kérdés, hogy mely országok és milyen szempontok szerint tekinthetők a migráció forrásának és céljának, ennek meghatározására gyűjtöttük össze az általunk fontosnak ítélt mérőszámokat, és ezek alapján elemeztük a választott országokat. Ennek eredménye megegyezik a jelenleg tapasztalható tendenciákkal a három ország esetében.

A kutatás folytatásaként tervezzük egy egzaktabb módszer megalkotását a gazdasági alapú migráció meghatározására, valamint mélyebben kívánjuk vizsgálni a migráció mögött álló tényezőket, hogy ezzel a jövő egy lehetséges forgatókönyvét dolgozhassuk ki.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ács, B., 2011. *Előrejelezhető volt-e a 2008-as gazdasági válság? - Empirikus időszorelemzés az USA makroadatain*, Pécs: ismeretlen szerző
- Adler, J., 2011. *A munkanélküliség strukturális változásai a válság hatására*. [Online]
Available at: <http://www.gki.hu/en/node/249>
- Anon., 2012. *EuroChichago.com*. [Online]
Available at: <http://www.eurochicago.com/2012/04/v-tchuzhbina/>
- AVECO, 2012. *Youth unemployment: the crisis we cannot afford*, 1 New Oxford Street, London: AVECO.
- Demeter, G. & Radics, Z., 2007. *Korlátok és lehetőségek: Bulgária az EU-csatlakozás tükrében*, hely nélk.: ismeretlen szerző
- Erasmus for Young Entrepreneurs Support Office, 2013. *Erasmus - fiatal vállalkozóknak*. [Online]
Available at: <http://www.erasmus-entrepreneurs.eu/>
- Eur-Lex, 2012. *2012. évi konvergenciajelentés*, hely nélk.: ismeretlen szerző
- Európai Bizottság, 1998. *Harc a tartós munkanélküliség ellen*, hely nélk.: ismeretlen szerző
- Európai Bizottság, 2013. *Foglalkoztatás, szociális ügyek és társadalmi befogadás*. [Online]
Available at: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1006&langId=hu>
- European Comission, 2013. *Eurostat*. [Online]
Available at:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Severe_material_deprivation_rate
[Hozzáférés dátuma: 26 szeptember 2013].
- Görbe, A. Z. K., 2010. *A magyarországi migráció helyzete, kezelésének feltételei és lehetőségei*, Budapest: ismeretlen szerző

Hárs, Á., 2006. *Magyar munkanélküliség növekedése: természetes vagy drámai?*. [Online]
Available at:

http://www.mfor.hu/cikkek/Magyar_munkanelkuliseg_novekedese_termeszetes_vagy_dramai_.html?page=1

Hárs, Á., 2012. *Migráció és munkaerőpiac Magyarországon - Tények, okok, lehetőségek*. [Online]

Available at: <http://www.mtaki.hu/data/files/63.pdf>

Horváth, H. & Hudomiet, P., 2005. *Munkapiaci trendek Magyarországon, 2004*, hely nélk.: ismeretlen szerző

Kováts, A., 2012. *ESZA Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.*. [Online]

Available at: <http://www.esza.hu/document/download/id/2041>

Magyar Hírlap, 2013. *Elkészült a migrációs stratégia*. [Online]

Available at: <http://www.magyarhirlap.hu/elkeszult-a-migracios-strategia>

Martin, P., 2003. Managing International Labor Migration in the 21st Century. *South Eastern Europe Journal of Economics*, pp. 9-11.

National Statistics, 2005. *Focus on People and Migration*, Beccles, Suffolk, United Kingdom: Palgrave Macmillan.

Nemzeti Munkaügyi Hivatal, 2013. *Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat*. [Online]

Available at: http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=full_tamop

O'Donoghue, E., 2009. *Economic Dip, Decline or Downturn? An Examination of the Definition of Recession*. [Online]

Available at: <https://www.tcd.ie/Economics/SER/sql/download.php?key=296>

Petővári, B., 2010. *A paradigmaváltás esélyei a fejlett országok migrációs politikájában*. Budapest: ismeretlen szerző

Special Eurobarometer, 2006. *Europeans and their Languages*, hely nélk.: ismeretlen szerző

Szakály, T., 2005. *A munkanélküliség területi konzekvenciái Bulgária átmeneti éveiben*, hely nélk.: ismeretlen szerző

The Hofstede Centre, 2012. *National cultural dimensions*. [Online]

Available at: <http://geert-hofstede.com/national-culture.html>

[Hozzáférés dátuma: 28. 09. 2013].

United Nations Development Programme, 2013. *Human Development Reports*. [Online]

Available at: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>

Wilson, T., 2013. *Youth Unemployment: Review of Training for Young People with Low Qualifications*. London: Department for Business, Innovation and Skills.

www.oecd.org, 2013. *OECD - Newsroom*. [Online]

Available at: <http://www.oecd.org/newsroom/Action-plan-youth.pdf>

[Hozzáférés dátuma: 02 október 2013].

Дирекция "Бюро по труда" - курсове и програми за заетост, dátum nélk. *ПРОГРАМИ ЗА ЗАЕТОСТ*. [Online]

Available at: <http://www.btl.yaskovets.free.bg/pz.html>

[Hozzáférés dátuma: 18 10 2013].

министерство на труда и социалната политика, 2012. *Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси"*. [Online]

Available at: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/5966